B 257

JÁN MINÁRECH:

DEJINY OBCÍ

Istebník, Orechové a Žabinec

1208—1969

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

Mott: Kto chce naozaj milovať svoj národ,
musí veľa vedieť o ňom i o jeho synoch.

MILÍ SPOLUOBČANIA!

Často — prečasto počujeme medzi sebou rôzne ponosy na terajšie pomery a na rôzne nedostatky. Tiež veľmi často počujeme spomínať tie dávne „staré zlaté časy".

Nechceme byť mravokárcami ani agitátormi. Chceme len upozorniť na to, že dejiny sú najlepšou učiteľkou národov. Najmä keď sú podané objektívne, bez prikrášľovania a keď sa ich vynasnažíme správne pochopiť a vybrať si z nich vyplývajúce poučenia a podľa nich sa v ďalšom i správať.

Dejiny nepozostávajú len zo včerajška a dneška. Je to odveká plynulá reťaz dejov a faktov z ďalekej a blízkej minulosti, prítomnosti a nevyhnutné následky skutkov uplynulých, minulých, zákonite vplývajú na deje nasledujúce, terajšie i budúce.

Treba si však preto dobre všímať minulosť a čerpať z nej poučenie pre čas terajší i budúci, aby národ náš prišiel sám na to, čoho sa má pridržať a čoho vyvarovať, aby tak kráčal v ústrety vždy lepšej budúcnosti.

Započúvajme sa teda do starých povestí, pokiaľ sa týkajú priamo alebo i nepriamo našich predkov. Sledujme pozorne ich hlas a berme si z nich poučenie pre blaho nás i našich detí, našej to budúcnosti národnej.

Autor.

Najstaršie dejiny

Presný čas vzniku obcí Istebníka a Orechového nie je známy. Tento sa nedá ani zistiť, ba pravdepodobné je, že obce ani nevznikli naraz, ale vznikali postupne dosídlovaním. Mimo toho takéto malé obce, nemali takej historickej dôležitosti, aby boli bývali v starých spisoch, alebo v knihách osobitne spomínané. Keď sa kde tu i tak stalo, stalo sa to len v súvislosti s inými dôležitejšími vecami, ako sú dejiny mesta Trenčína, dejiny hradu, kráľovské donančné listiny, dejiny a majetkové pomery historických osobností a pod. Ale i tuná vznikajú v názvoch obcí, či majetkov veľké skomoleniny, zavinené hlavne tým, že jak šľachtici, zemepáni, jednoduchí zemani i duchovné osoby a pánski písári patrili ku všetkým možným národnostiam bývalého Uhorska, ba neskoršie i celej Rakúsko-Uhorskej monarchie. Boli to: Slováci, Maďari, Rumuni, Srbi, Chorváti, Slovinci, Nemci, Arméni, Rusíni i Poliaci. Všetky tieto národnosti v bývalom Uhorsku skutočne žili, ba prichodili často i Česi.

V starších časoch nejestvovala mimo latinčiny v bývalom Uhorsku žiadna iná spisovná reč. Latina bola jediným úradným i dorozumievacím jazykom, medzi vtedajšou národnostne rôznorodou šľachtou a duchovenstvom. No zo zemanov nie všetci ovládli latinu. Jedinými strediskami písomníctva bývali kláštory a osoby duchovného stavu. Duchovenstvo viedlo a udržiavalo i tých niekoľko málo škôl, ktoré v tom čase hlavne na výchovu kňazstva v latinskej vyučovacej reči jestvovali. Na tieto školy si dávali niektorí šľachtici vyučovať v latine svoje deti. V týchto časoch mnohokrát vykonávali funkciu kráľovských, ba i zemepánskych písárov cudzinci. Bývali to hlavne: Taliani, Nemci no a už bola výhoda, keď sa vyskytol i Čech, ktorému bolo aspoň rozumieť. Nie je preto div, že títo cudzinci, keďže nerozumeli reči ľudu mnohokrát poplietli názvy neslýchaným spôsobom, takže teraz je už veľmi ťažko sa v nich vyznať. Je známe, že v tom čase mnohí šľachtici si nepokladali za povinnosť naučiť sa čítať a písať, veď nato mali predsa služobníkov písárov. No veľkou vecou bolo u nich i to, keď sa

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

vedeli latinskou rečou medzi sebou dorozumieť, lebo pri takom jazykovom babylone to ani inak nešlo.

Podľa najstaršieho záznamu je zistené, že už v roku 1208 pri Trenčíne jestvovala osada „Stepnie" a či „Stebnie", neskôr „Ztebník", ktorého obyvateľstvo sa prevážne venovalo vinohradníctvu. V listine vydanej štyri roky po tatarskom vpáde kráľom Bélom IV, teda v roku 1245 sa spomína terra Ztebník, zem Istebnícka, ktorá patrila k Trenčianskemu hradu.

Názov obce Istebník je prastarého slovanského pôvodu, čo dokazuje i Ústav slovenského jazyka Slovenskej akadémie vied v Bratislave svojím listom zo dňa 7. VI. 1965 číslo ÚSJ — 818/65.

Slovo „istba" znamenalo v dávnej minulosti to, ako náš dom, alebo i pevnosť, teda akési zaistenie bezpečnosti obyvateľov, či už pred nepriateľom, alebo i pred dravou zverou, pred nepriaznivým počasím a pod. I dnešný názov izba je odvodené od neho. Slovo dom nie je slovenského pôvodu, pochádza z latinského slova domus a udomácnilo sa v našej reči tak, ako mnoho iných slov práve pod vplyvom mnohostoročného používania latiny v školách, úradoch, pri cirkevných obradoch i na snemoch.

O ďalších podrobných osudoch, tejto — v tom čase poddanskej obce, nie je toho mnoho známe. Isté je len toľko, že žila v porobe a v poddanskej práci. Prežila hrozný tatarský vpád, úplné spustošenie a to v rokoch 1241—1242. Či sa vtedy naši predkovia zachránili v neprístupných pralesoch, alebo či ich prijali na hrad, ktorý sa údajne obránil pod veliteľmi Bogomírom, Přemyslom, Nosekom a inými, to sa nevie. Isté je len to, že Tatari vyplienili a spustošili celé Považie i samotné mesto Trenčín, len hrad sa zachránil. Keď sa obyvateľstvo, ktoré prežilo tieto hrôzy vrátilo, našlo iba so zemou zrovnané dediny, vypálené a zhanobené znečistené kostoly a biedu. Ale naši predkovia prežili túto pohromu a dali sa znovu do práce, aby si zabezpečili život na svojej rodnej hrudi.

V roku 1280 za kráľa Ladislava II (Kumánskeho) vtrhli na západné Slovensko divi Kumáni a nemilosrdne ho spustošili a plienili. Tento svoj barbarský kúsok zopakovali aj v roku 1285, využijúc zmätky spojené s druhým vpádom Tatarov na východné Slovensko. No zaručene i toto obdobie prinieslo našim predkom veľa hrôzy, utrpenia a veľké hmotné škody.

Naši predkovia prežili krutovládu i Matúša Čáka Trenčianského — pána Váhu i Tatier. Tento šľachtic nebol slovenského pôvodu ale maďarského. Pochádzal z Csákváru, zo Zadunajska.

Bol krutým vládcom, tvrdej pästi avšak bez akéhokoľvek národného povedomia a bez bázne božej svetskej. Zomrel 61-ročný v roku 1321 na trenčianskom hrade. Za svojho života ovládal 32 hradov a 12 slovenských žúp. Niet preto divu, že bol považovaný za samotného vladára na Slovensku. Vlastnil i mincovňu, kde mu razili jeho peniaze. Vo svojej krutej a bezohľadnej snahe po moci a bohatstve, nerešpektoval jak svetský tak i boží zákon. Obral o majetok veľa šľachticov, ktorí sa mu nechceli podrobiť a iných zasa donútil, aby mu slúžili. Zabral i kráľovské a cirkevné majetky, ba i samotný biskupský hrad i s katedrálnym kostolom v Nitre niekoľkokrát vyplienil a vyraboval. Nedbal na to, že bol až dvakrát daný do cirkevnej kliatby. V roku 1318 si na neho sťažuje nitriansky biskup, že v obciach, ktoré tvorili majetok biskupstva a nachádzali sa v okolí Trenčína, kde malo biskupstvo 70 poddaných usadlostí, Matúš Čák natoľko sužoval biskupských poddaných, že ich zostalo len 30. Ba zaujal i v Trenčíne sa nachodiacu biskupskú kúriu a dediny Jesenice a Bytču. Čákov kastelán na Súčanskom hrade, zaujal aj polovicu Skalského majetku. Matúš Čák presídlil biskupských poddaných na svoje pozemky a tak založil si Dlhé Pole. Za svojho života dosadil jednoho kráľa a s druhým viedol boj roky na život a na smrť až do svojej smrti. Koľko ľudí pripravil o životy a majetky on a koľko jeho vojská, na to je hrozné pomyslieť. No nebolo mu dopriate dlhé panovanie, jeho rod vymrel a Slováci žijú. Po jeho smrti, kráľ Karol Róbert odobral z trestu mestu Trenčínu všetky privilégiá a to bolo „dedičstvo" po ňom.

Naši predkovia prežili viacero vpádov českých husitských vojsk. Tieto vtrhli na Považie v rokoch 1421, 1428 a 1431, kedy vypálili i mesto Trenčín. Spustošili a vyplienili okolie Trenčína. Podľa histórie od vpádu divých Tatarov, nezažilo Slovensko podobné veľké pohromy na majetkoch a životoch. Tieto husitské výpravy trvali od roku 1421 do 1434, kedy ich porazili na hlavu spojené vojská vlastných Českých stavov v bitke pri Lipanoch.

Ďalej prežili naši predkovia obdobie, kedy celé Slovensko mali v moci žoldnierske vojská Jána Jiskru z Brandýsa, tak zvaní bratríci, potomci Husitov (1439—1462—1467) Jiskrov obraz je vytesaný na hradnej skale. Jiskra mal v moci i Trenčiansky hrad. Ani bratríci nezaobchádzali s našimi predkami jemne, ale bezohľadne si hľadeli koristi.

V roku 1439 Istebník nie je už spomínaný ako majetok hradu, pravdepodobne patril Nitrianskemu biskupstvu. V tomto

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

roku sa prvý raz spomína Villa Orechové (osada) a v roku 1493 už ako obec (possesio) ako, majetok Trenčianskeho hradu, v celosti, neskôr už len v časti. Týchto ostatných majiteľov v časti Orechové nepoznáme. V spomínanom roku 1439 bola majiteľkou hradu a teda i Orechového kráľovná Alžbéta, ktorá ho dostala do daru od svojho manžela kráľa Alberta. V roku 1476 daroval kráľ Matej Trenčianský hrad Štefanovi Zápoľskému a iste vtedy i Orechové prešlo do jeho vlastníctva, ako príslušnosť hradu.

Tento rozšíril a opevnil hrad do jeho terajších rozmerov a môžeme si predstaviť, koľko sa museli naši predkovia pritom zadarmo narobiť a pritom sa i sami živiť.

Syn Štefana — Ján Zápoľský v roku 1514 krvavo potlačil veľké sedliacke povstanie na Dolnej Zemi. Vodcu povstania Juraja Dózu nechal doslovne upiecť v hrozných mukách na železnom tróne a so žeravou železnou korunou na hlave, vraj ako sedliackého kráľa. Jeho zajatých podveliteľov prinútil, aby jedli napolo upečené mäso Dózovo a potom i týchto nechal utratiť. Napokon zvolali snem zemanov a veľkých pánov, kde vyniesli neľudské zákony voči poddaným. Týmto ich vydali úplne do stavu horšieho od otroctva, na úplné ľubovoľné vykorisťovanie šľachte a odňali im i sťahovacie právo. V tom čase vznikla povesť, že za túto ukrutnosť bol Ján Zápoľský potrestaný tým spôsobom, že pri omši počas pozdvihovania vždy stratil zrak, takže hostiu vidieť nemohol, ba ani si ju netrúfal vidieť pre hrozné výčitky svedomie. Naši predkovia pravdepodobne neboli účastní na spomínanom sedliackom povstaní priamo, lebo toto sa všetko odohrávalo v dolnozemských stoliciach. Avšak kruté zákony, vynesené na sneme postihli tiež ich a zhoršili citeľne ich poddanský stav. Trpeli tak úplne nevinne, až do zrušenia poddanstva v roku 1848. Stav poddaných bol v týchto dobách veľmi ťažký. Poddaní museli sa biedne živiť, šatiť a ubytovať nielen seba a svoju rodinu, ale ešte i pánstvu odovzdávať povinné dávky v naturáliách i v peniazoch a pracovať skoro tak ako otrok.

Robotná povinnosť poddaných na panskom bola stanovená zákonom. Z toho nešťastného roku 1514 na 52 dní s poťahom, alebo na 104 dní peši, počítajúc deň od východu do západu slnka. Majitelia domov (želiari) mali povinnosť pracovať 18 dní a hofieri 12 dní. Každá poddanská rodina bola povinná platiť zemepánovi ročne v tom čase jeden „zlatý" dane, čo sa postupne zvyšovalo na 7 ba i na 20 zlatých. Ďalej boli povinní dávať zemepánovi mesačne po jednom kurati (do roka 12

kuriat) ročne 2 husy a 10 poddaných spolu do roka jednu ošípanú. Tieto ustanovenia predstavujú však len minimum povinností poddaného voči zemepánovi. Zákon priamo ustanovoval, že kde boli povinnosti vyššie, alebo kde vládli iné zvyklosti, mali tieto zostať v platnosti, takže feudálna šľachta vykorisťovala i naďalej roľníkov úplne svojvoľne a neustále zvyšovala ich urbárske ťarchy. Z úrody (obilia, vína a pod.) odovzdával poddaný zemepánovi 1/10 a kňazovi spolu s biskupom ďalšiu 1/10. Keďže však šľachta bola úplne oslobodená od platenia akýchkoľvek daní a poplatkov, museli poddaní znášať i všetky štátne i župné dane, vydržiavať vojsko, toto chovať i s koňmi. Povinní boli i vojenskými opevňovacími prácami, furmankami (tzv. foršponty). Ich život sa takto rovnal úplnému peklu a večnej trýzni a to jak zo strany zemepánov, župných orgánov i vojska bez konca kraja. Nečudo, že sa mnohí zo zúfalstva dávali na zbojníčenie, utekali tajne z usadlostí alebo páchali sebevraždy.

Naproti tomu mala šľachta len jednu jedinú povinnosť a to v prípade nebezpečenstva chrániť krajinu vojensky. Na znak toho boli oprávnení i v časoch pokoja nosiť šable. To s pýchou aj robili, nosiac všelijaké parádne šable na snemy, stoličné zhromaždenia, na sobáše ba i do kostola. Poddaní však nesmeli nosiť žiadnu zbraň. Bez povolenia pánovho nesmeli mať ani ploty, ba na noc nesmeli zamykať domové dvere, aby pánski hajdúsi mali vždy a všade voľný prístup.

Šľachta sa však všemožne vyhýbala i plneniu svojej jedinej povinnosti — brániť krajinu v prípade vojny. Kráľovské výzvy na nástup k vojsku (k insurrekcii) neposlúchali a celý svoj život najradšej trávili v radovánkach, pijatikách, na poľovačkách a rôznych pánskych ľumpovačkách.

Tak sa potom stalo, že v roku 1526, keď tiahol turecký sultán Sulejman s 300 000 armádou proti krajine, na vieceré kráľovské výzvy do zbrane, sa ich horko-ťažko zišlo len 28 000 a to včítane vlastnej kráľovskej armády. Na Mocháčskom poli, keďže medzi pánmi nebolo žiadneho súceho vojvodcu, musel vojvodstvo prevziať knieža arcibiskup Pavol Tomory. Ako sa dalo očakávať, Turci ich aj na hlavu porazili. Padlo ich tam 24 000 aj vojvodca Tomory, ba aj sám kráľ Ľudovít II.

Zatiaľ náš hrdinský pán Ján Zápoľský nečinne čakal pri neďalekom Segedíne s 30 000 armádou zo Sedmohradska, (lebo bol aj sedmohradským vojvodom) a kráľovskému vojsku na pomoc neprišiel. A to bol po Dózovom umučení jeho druhý

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

„hrdinský skutok". Niektorí historici tvrdia, že už vtedy bol dohovorený s tureckým sultánom a že bol teda obyčajným zradcom kráľa i krajiny, ktorý uvrhol celé Uhorsko do vyše 160 ročného tureckého barbarstva, poroby a nevýslovných útrap. Najviac to postihlo, už i tak do krajnosti ožobráčený, poddaný ľud. Bol teda Judášom najhoršieho druhu. Stal sa skutočne kráľom časti Uhorska pod protektorátom sultánovým. Bol 11. XI. ešte v tom istom tragickom roku 1526 korunovaný za kráľa nitrianskym biskupom Štefanom Podmanickým. Šťastie v tom kráľovaní nemal, lebo mal soka protikráľa Ferdinanda Hausburského, s ktorým mal ustavičné boje, bez šťastia, ba nestihol sa ani včas oženiť. Keď sa mu napokon narodil jediný syn, od radosti sa opil a zomrel 53-ročný v roku 1540 vo vojenskom tábore. A to bol jeho treti a posledný „hrdinský čin". Toto však spomíname iba preto, aby sme aspoň čiastočne objasnili vtedajšie pomery krajiny i poddanského stavu, ktorého boli účastní i naši predkovia. Hlavne však, aby sme objasnili bezcharakternosť, lajdáctvo a podlosť naničhodného príživníckeho stavu šľachtického, ktorý uvrhol celú krajinu do strašného stavu tureckej poroby.

Aj naše územie, i keď nebolo priamo obsadené Turkami, predsa veľmi mnoho trpelo následkom tejto zrady šľachty a s tým súvisiacej pohromy.

Tak trpeli naši predkovia:

1. od vlastných zemepánov a ich náhončích — hajdúchov, úradníkov a pod.,
2. od vojsk Zápoľského,
3. od vojsk Ferdinanda Hausburgského,
4. od lúpežných tureckých nájazdov, ktoré niekoľkoraz vtrhli až k Trenčínu a jeho okolie vypálili, vyplienili, statok odohnali, obyvateľov z časti vyvraždili, z časti odviedli do otroctva,
5. zvýšili sa už i tak neznesiteľné bremená poddanského ľudu o upevňovacie práce a o kontribúcie,
6. šľachta zhodila na ramená ľudu aj povinnosť bojovať proti Turkom a snem nariadil poddaným, že si musí každý z nich na svoj náklad zaopatriť potrebnú výstroj, ako sú: puška, prach, náboje a chudobnejší aspoň šípy, štít a meč, aby sa tak mohli kedykoľvek postaviť proti nepriateľovi.

Jedno z najstrašnejších súžení postihlo našich predkov v októbri 1663, keď Čorbadži Iskender nechal naraz cez pravé poludnie zapáliť všetky okolité dediny Trenčína, odporujúcich ľudí pozabíjať, ženy a deti zajať a odvliecť do otroctva, všetok statok i ovce odohnať, zatiaľ čo sám udrel na mesto. Medzi spustošenými dedinami sú výslovne uvedené i Istebník, Orechové, Žabinec a Zamarovce, okrem mnohých iných, až po Belušu. Trenčania sa síce za novými šiancami ubránili, ale stálo ich to 300 padlých. Z uvedeného je vidieť, že na všetkých týchto súženiach a ťarchách mali svoj podiel i naši predkovia. Tento stav trval od roku 1526 až do roku 1683, kedy boli Turci porazení poľským kráľom Jánom Sobieským pri obliehaní Viedne.

V období súženia od aziatských Turkov zisťujeme, že v roku 1591 už nepochybne jestvovala osada Žabinec, ako predmestie Trenčína na pravom brehu Váhu. Jej obyvatelia boli príslušníkmi — želiarmi mesta, a preto boli od dane portálnej (dica portális) oslobodení, pretože počas jarmokov strážili mestské brány. Iba tzv. Jakubskú daň však museli mestu odvádzať, každý po 25 denárov, čo činilo spolu 4 zlaté 50 denárov ročne. Mohlo ich byť podľa toho spolu 18. Mlynári na Váhu platili ročný poplatok jeden zlatý.

ŽABINEC — detail z centra bývalej samostatnej obce

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

Samotná obec Žabinec vznikla potom až v roku 1850, teda po zrušení podanstva.

Že patril Žabinec pôvodne do rámca Trenčína, to dokazuje i tá skutočnosť, že tento nie je uvádzaný v mestských účtoch z roku 1591 ako taký, ktorý by bol býval povinný platiť mostné mýto. Ostatní obyvatelia iných obcí platili za každý povoz prechádzajúci cez vtedajší drevenný most mýto 2 denáre. Od tohto boli oslobodení iba šľachtici (zemani). Dôchodok mestu z mýta sa pohyboval od 25 do 40 zlatých ročne. Niektoré obce platili paušálny ročný poplatok za prechod cez most v obili. Toto odvádzalo:

Orechové 11 štvrtiek pšenice,
Istebník 11 štvrtiek pšenice,
Zlatovce 7,5 štvrťky pšenice,
Záblatie 4 štvrťky pšenice,
Hrabovka 8 štvrtiek pšenice,
Skala 5 štvrtiek pšenice,
Zamarovce 3 štvrťky pšenice,
Nová Ves 2 štvrťky pšenice,
Nemšová 1 zlatý.

Obce, ktoré tieto dávky načas neodviedli, platili za každého koňa 2 denáre a od pešiaka jeden obolus. Neskoršie od roku 1601 platilo Orechové 50 denárov ročne a Istebník 50 denárov.

Medzi tým, však hodnoverný slovenský písaný prameň nám potvrdzuje, že v roku 1679 obec Istebník už vonkoncom nepatrila pod právomoc pánov Trenčianskeho hradu, ale patrila do majetku Nitrianského biskupstva. Toto biskupstvo treba považovať popri kráľovi za najstaršieho vlastníka pôdy.

Celkom hodnoverným dôkazom toho je ručne písaná kniha obce Istebník poriadku vinohradského „od jeho jasnosti milostivého pána, pána Thomase Palffy, biskupa nitrienského, pána dedičného, jest vydaná roku Páne 1679". V tejto knihe sú uvedené artikule o spôsobe obrábania a hájenia istebníckych vinohradov, zoznamy poddaných, nimi obrátený počet járkov viniča, ako i počet holbý vína, ktoré boli povinní biskupstvu odovzdávať cestou kostolanského biskupského úradníka. Ďalej sa do tejto knihy zapisovali všetky kúpy, predaje, čarunky, slovom všetky majetkové prevody týkajúce sa vinohradov.

Na začiatku knihy sa nachádza „Predmluva", zaujímavá nielen svojím obsahom, ale i slohom a veľmi čudným pravopisom, ktorý nemal, ako vidieť, celkom žiadne pravidlá, lebo ich menil dotyčný pánsky písár takmer v každom slove inak:

„P r e d m l u v a"

„Welmy chválitebný dobrý Spusobný y Mylostywý
pan Thomas Pálffy Pan Dedičný raczyl učynyty
a zrýdyty patrýce na swe chudé poddané, magýce
Wýnohrady w chotáry Istebnýckem ležýcy u Trenczýna
z Dvoržený Kostelanského: Z niekterými pektýmy
spusobmy
a Dekrétem y Artykulmy, skrze swých Wladáruv
jakožto Námestka, Sekretára, Pisára a Úradnýka, aby
každý jeden Gospodár zachowawal, zachowawagýce
mohel lepší pracowaty ve swém statku zwúle
Božý spovoleným sweg Wrchnosty súceg y budúcey."

Zaujímavým je zo stanoviska poddanských pomerov (artikula) článok 8, ktorý výslovne hovorí medzi iným že, „jestliže by niekto nejaký kwalt udelel vo vinohradoch, takový prepadá pokute 12 zlatých, z ktorých 2 peregovi s boženíkmi, 10 pak pánu zemskému (biskupovi) budú prináležať. Jestliže by to bol zeman, ktorý by takový výstupek udelal, ktorého osobu pereg by nesmel bantovať, z takového pri vinobraní z vína ať se biršága dosáhne atď."

Artikula 12 uvádza: „Jestli by pak gdo zgruntu vysadil novosad takový bude mať slobodu na šesť rokov".

Taktiež je zaujímavá druhá časť artikuly 17, ktorá hovorí: „Pereg má sám svú osobu (svojou osobou) z Boženíky pre Officierov pánskych braty a rezaty podľa času: a ne na hyaníka aneb iného zwerity, kteří bi to učinil ať je trestaný". Tu je teda jasný dôkaz, že i vojenskí oficieri si mohli chodiť nabrať zdarma mozoľami poddaných dorobeného hrozna a samotný pereg ich musel osobne obslúžiť a to pod trestom.

Ináč tá okolnosť, že naša obec sa stala majetkom Nitrianskeho biskupstva, pôsobila na poddanské pomery našich predkov veľmi blahodárne. Keďže nemali stále na krku zemana, neboli natoľko prenasledovaní, vydieraní rôznymi mimoriadnymi dávkami, ako boli rôzne povinné príležitostné tzv. „dary", ako na príklad pri krstinách zemanských detí, pri ich sobášoch, pri cestách zemana na snemy a pod. Podliehali len biskupskému úradníkovi v Kostolnej, kde i odvádzali povinné dávky. Lesy spravoval biskupský lesný hájnik, ešte do nedávna. Biskupstvo malo obrovské majetky tiež v úrodnejších krajoch a bližšie ležiace k jeho sídlu v Nitre, ktoré mu oveľaviac vynášali, ako pomerne maličká podhorská dedinka Istebník. Táto nebola pri

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

niektorých tarchách ani braná do úvahy. Takýmto spôsobom mohli naši predkovia oveľa slobodnejšie žiť a sa vyvýjať, ako povedzme také Zamarovce, ktoré mali až troch zemepánov na krku a to: dolných, prostredných a horných. Mimo toho mali skalský kláštor v tesnom súsedstve.

Že však nebezpečie tureckých lúpežných nájazdov trvalo až do r. 1683, ako sme už spomenuli, to dokazuje nasledovný zaujímavý zápis majetkového prevodu z roku 1682:

„1682 die 2 Januáry. Ja Michal Marek predal som a odevzdal Cyrikovi Kotješovský yarkov N 4 za sumu R 16/50, ktorý wýnohrad Georgius Kotješovský dal svoim zaťyom Andrášovi Hladyky a Andrášovi Bucko, ktorí držá po štyroch yarkoch, ktorý vinohrad bil Doroty Kolarových, ktorá gest zajatá od pohana, gestli bi sa wyslobodila od pohana, aby ty peníze Michal Marek navrátil a wýnohrad aby pustili tej Matrone Dorote Kolarových, čo sa dopísalo v Dome pereckém."

Teda rok pred porážkou Turkou pri Viedni (poľským kráľom Jánom Sobieským v roku 1683) bola Matrona Dorota Kolarových v pohanskom (tureckom) zajatí a z opatrnosti jej naši predkovia zabezpečovali ak by sa z tohoto zajatia vyslobodila, musel by sa jej vinohrad prinavrátiť. O tom, že by sa táto bola skutočne vrátila, sa ďalší záznam nenachádza. Teda iste tam zahynula, ako tisíce iných.

V roku 1623 sa v Orechovom vyskytujú nasledovné mená:
Ján Kasa
Ondrej Nedbal
Martin Kasa
Matúš Jakubec
Pavol Martinkovič
Ján Beňovič
Juraj Doktor
Michal Petran
Ján Zariečny
Andrej Mikušovič.

Každá z týchto 11 usadlostí mala podľa urbára z roku 1623 po 40 štvrtiek pôdy a každá lúka na 8 vozov sena. Držali zápražné kone a niektorí i voly.

Mimo toho sa spomínajú v Orechovom domkári: Ján Ganurník, Juraj Kolarovič a želiari: Matej Štefankovič, Ján Doktor, Juraj Grznár, Matúš Valovič, Mikuláš Morávčík, Juraj Ganurník. Bolo teda v obci 6 želiarov a 2 domkári.

Roľnícke usadlosti boli povinné nasledovnými dávkami:

Renta na Sv. Juraja po 20 denárov X 10 usadlostí	2 zlaté
na Michala po 26 denárov X 10 usadlostí	2 zl. 60 den.
okolo sviatku Havla, každý po 6 hlávok kapusty alebo po pol denára za hlávku, chmeľu spoločne 5 meríc, alebo po 25 denárov za mericu	1 zl. 55 den.
Renta vianočná po 20 denárov X 10 usadlostí	2 zlaté
tiež na Vianoce vykŕmená ošípaná za všetkých alebo vo fašiangy 2 syry, alebo po 12 denárov, spoločne 25 vajec, alebo za každé 3 vajcia po 1 denári, 2 a pol médie masla alebo miesto neho po 18 denárov	77,5 denárov
v pôste dávali spoločne pol merice hrachu, alebo 20 denárov, 1/2 merice pšena, alebo 30 denárov 1/2 merice semenca alebo 25 denárov spolu	75 denárov
na Veľkú noc dávajú jedného baránka alebo 40 denárov, 2 syry po 12 denárov a 25 vajec (3 kusy po 1 denáry	68,5 denára
Jednotlivci dávali po 2 merice pšenice =	20 meríc
po 1 merici jačmeňa =	10 meríc
po 2 merice ovsa =	20 meríc
Na varenie piva dával každý sedliak po 2 zlaté	20 zlatých
Spolu	34 zlatých a 36 denárov

Dával sa aj desiatok z oviec, kôz, medu a 50 meríc obilia.

Mäsiar Juraj Kolár dával ročne 12 libier topeného loja. Nachádzal sa tam i majer panstva, do ktorého sa zvážalo zrno z územia Zlatoviec.

Pánstvo malo v chotári 2 lúky: 1. u „Kamennej pece" a 2. na „Špánej" zvaná.

Pre potreby ohrevu majú les zvaný Brezová hora.

Hraničí s chotármi Trenčín, Zamarovce, Istebník a Veľkou Súčou. Obec Orechové v tom čase kopanice nemala.

V roku 1679 sa v obci Istebník vyskytovali nasledovná mená: Ján Harvan, Andrej Straka, Ján Horečný, Ján Pitvorec, Ján Bučko, Ján Hunka, Ján Kolár, Andrej Buranoviech, Ján Kalaba, Ondrej Novotný, Andrej Slemenský, Juraj Mandík, Ján Moško, Andrej Matúšek, Michal Kappel, Andrej Vrecko, Mikuláš Skrúcaný, Juraj Kotešovský, Juraj Blaško, Ondrej Vrtlík, Juraj Gybuľa, Dorota Kolarových, Michal Karecký, Samák, Zemek a Ondrej Vašek.

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

Ďalej je potrebné uviesť:

Všetká pôda bola vlastníctvom kráľa, šľachty a či zemanov. Právo nadobudnúť majetok — pôdu mali len šľachtici. Títo neplatili žiadnu daň a nemali nijakých inakších povinností, len ako sme už spomenuli, v čase nebezpečenstva hájiť krajinu. Šľachtica nesmel nikto v jeho vlastnom dome zatknúť, ani jeho domáce imanie exekvovať. Ak by sa bol kto zo súdnych osôb s takým úmyslom blížil k jeho domu, vzal len do ruky palicu a postaviac sa medzi dvere sa zahrozil. Na takéto znamenie sa nesmel nikto opovážiť vstúpiť do jeho domu. Keď by sa bol ale šľachtic dopustil takého skutku, za ktorý by ho boli odsúdili na smrť, mal tú prednosť, že ho nepopravili povrazom, ako obyčajného vraha, ale ho sťali mečom.

Páni mali na svojich gruntoch právo šenkovať víno, pivo, pálenku, užívať mlyny, sekať mäso i stavať a prevádzať kupecké krámy po dedinách. Len zemepán mohol stavať jatky, hostince, krčmy, krámy a dával tieto do árendy. Koho pán nechcel, toho nemusel na svojom grunte trpieť a každý kto prišiel, musel sa u pána hlásiť. Všetky pozemky v chotári patrili pánovi a boli rozdelené na urbárske-sedliacke usadlosti a na kuriálne majetky. Urbárske grunty boli len v držbe sedliakov, ale ich majetkom neboli. Boli pánove. Bez povolenia pána nesmel sedliak grunt ani predať ani rozdeliť. Keď chcel predať, vyšetril najprv pán či mu držiteľ nie je niečo dlžny. Ak bol dlžny, musel najskôr zaplatiť a potom až ho smel predať. Predávali sa ovšem len stavby, ktoré poddaný vybudoval (superedifikáty), prípadne živý a mŕtvy inventár, čo bol majetkom poddaného, lebo pôda bola pánova.

Ak taký urbárnik zle hospodáril, takže pánovi dávky riadne neodvádzal, dostal napomenutie, aby lepšie hospodáril. Keď sa ale nepolepšil, vzal mu pán usadlosť. Nechať si ju však nesmel, ale musel ju dať inému. Z kuriálnych živností vyhnal pán nájomníka kedy chcel a zaplatil mu len stavania a to len v takej cene, akú sám ustanovil. Krajinskými zákonmi bolo zemanom zakázané rušiť alebo stenčovať poddanské usadlosti. Pochopiteľne, lebo len títo znášali všetky štátne dane a služby štátu. Čím menej mal štát poddanských usadlostí, tým bol chudobnejší, lebo šľachtici neplatit vôbec dane, ani neplnili žiadne iné povinnosti voči štátu. Po zavedení stáleho vojska v roku 1715, ešte aj obranu krajiny zvalili úplne na plecia poddaných a tak sa šťastlivo zbavili aj tejto svojej jedinej povinnosti a stali sa výlučne len vyžieračmi a cudzopasníkmi na

tele poddanského ľudu, ktorí takto znášal aj daň krve, lebo vojsko sa verbovalo tiež len v poddanskej mládeže. Tieto verbovačky sa úplne ponášali na poľovky na ľudí. Od toho času už takmer výlučne poddaní krvácali na rôznych bojištiach. Zo šľachty už len niektorí schudobnelí sa dali na vojenskú službu, ale aj to len ako dôstojníci. Vydržovanie tohoto vojska znova zaťažilo len poddaných vo forme novej a stálej vojenskej dane. Šľachtici pravda ani túto daň neplatili, ani verbovačkám nepodliehali. Vojenská služba takého zverbovaného poddanského mladíka trvala pôvodne až 16 rokov, neskôr 14, potom 12, ďalej 8 a nakoniec 6 rokov. Po zrušení poddanstva trvala vojenská služba už len 3 roky.

Napriek všetkým týmto okolnostiam a napriek krajinskému zákazu, zemani kde len mohli, všemožne obchádzali zákaz rušenia a stenčovania poddanských usadlostí a kde len kedy a ako mohli doslovne okradli poddaných o úrodnejšiu pôdu a túto pripájali k svojmu kurialnemu alebo majerskému majetku, čím poddaných úplne zožobračovali.

Prečo by to aj neboli robili, keď im kurialne majetky i tak museli zožobračení poddaní zdarma obrobiť a ich výnos bol čistým príjmom. Nakoniec nastal taký úplne nezdravý a neslýchaný ba priam škandalózny pomer, že u poddaných zostalo v držbe len 11 percent poľnohospodárskej pôdy a šľachte 89 percent. Zato poddaní museli obrobiť zdarma všetkých 100 percent pôdy a znášať všetky verejné dane a poplatky, živiť šľachticov, slúžiť vo vojsku, bojovať v ňom, vojsko vydržiavať kŕmiť, prevážať, často i ubytovávať a chovať vo svojich úbohých chatrčiach. Dôkazom takéhoto chamtivého postupu šľachty a jej prisluhovačov je zápis vo vinohradníckej knihe obce Istebník zo dňa 29. VI. 1730:

„My nižepodepsaný známost činíme komukolvek by táto Wecz prináležala anebožto prinaležety mala že takový Filovský Vinohrad nama posavad užívatý na Gore našej Istebniczkej, takový Vinohrad na rozkaz jeho Milosty Pána Inspectora Pána Bierovský Miklóša pustily gme na Pána našeho oswicseného Byskupa stranu, který Vinohrad y tak bivše z Poddanstva jeho oswicsenosty, za který prijavše my od Pana Uradnika našeho Kosztolanského pana Töröka Pétera sto a dvacet zlatých id est R 120, a to rozumícze spolu z dvoma Budami a z jedním preššom, vinimucse sebe tú oračinu koncsa winohradov. Pre ktorej Wecsy Lepšej gistotu davame ze seba tento Obligtor pred osobami niže doloženimy, pre nevedomost pak písma s krížem potvrdený. Dátum Kostolná 29. Juny 1730.

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

Coram me Nikolas Skrúcaný, Jonnes Novotný, Andreas Novotný, Joanes Straka, Joanes Moško, Andreas Czabaj, Jano Pitvorec, Jano Huorečný, R. Straková a R. Slemenská. (U každého mena je + lebo sa nevedeli podpísať.)

Paroche F. Drietomensis.

Coram me Michael Selmeczy."

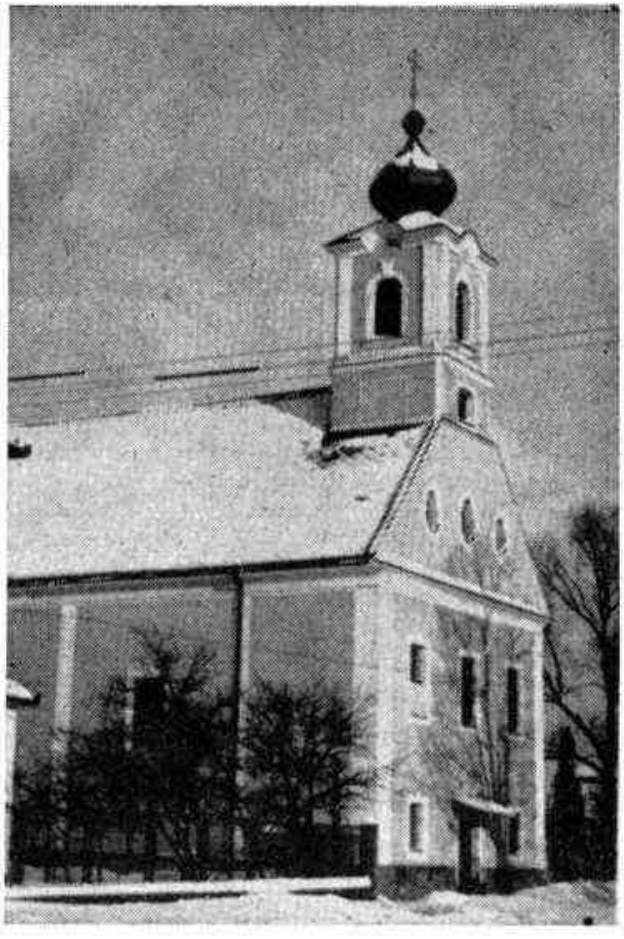

ORECHOVÉ — r. kat. farský kostol z r. 1784

V tomto prípade naši predkovia ešte pomerne dobre obišli, majúc pomerne dobrého zemepána (biskupstvo), že dostali zaplatené za vinohrad poťažne za dve búdy a vinohradnícky preš (lis) 120 rýnskych a že orná pôda im zostala v držbe.

Za roky 1704—1708 nie sú urobené vo vinohradskej knihe obce Istebník žiadne zápisy. Je tam vynechaných niekoľko prázdnych strán. Je to obdobie kuruckých vojen, kedy kurucké vojská Františka Rákocziho II 4 roky obliehali mesto Trenčín i s hradom. Pretože im potrava pre vojsko i pre jeho množstvo koní odnikiaľ nechodila, ale že si túto zaopatrovali rekviráciou a vydieraním v najbližšom i ďalšom okolí Trenčína, teda najmä u našich nešťastných poddanských predkov, to je isté.

Zemani zo svojho iste nedávali, lebo oni boli dôstojníkmi i veliteľmi kuruckých vojsk. Iste si teda svoje v prvom rade bránili. Preto sa nechcelo našim predkom v týchto hrozných a neistých časoch ani písať do vinohradníckej knihy.

Po porážke kuruckých vojsk medzi Turnou, Mníchovou Lehotou a Hámrami 3. VIII. 1708, kde padlo na 3 000 Kurucov (prevážne Slovákov) zasa vykorisťovali našich predkov víťazné cisárske vojská.

V zápätí sa však prihlásil hrozný mor (r. 1710). V Trenčíne zostalo zo 7 844 obyvateľov len okolo 3 000. Ako to vyzeralo v okolitých obciach, o tom nemáme žiadnych správ. O tom nikto nič nepíše. Koľko ľudí zahynulo pritom z našich poddanských predkov v tom čase nikoho nezaujímalo.

V roku 1784 bol postavený farský kostol v Orechovom. Jeho stavba trvala štyry roky. Kvôli tejto stavbe bolo premiestnené aj koryto potoka z Istebníka do Orechového. Pravdepodobne od toho času sa začali Orechovania sťahovať z vŕškov na roviny ku kostolu. Je možné i to, že i Istebničania sa začali v tom čase sťahovať zo Starej dediny dolu k Váhu. Ešte nedávno hovorili naši predkovia, že „Novotný sa prvý postavil pri Váhu."

V roku 1792 sa vyskytuje už v Istebníku meno Ďuro Habánek, ktorý kúpil od Ďura Ivonačku 3 jarky vinohradu za 13 zlatých.

Zaujímavý je svojim spôsobom i štýlove písaný zápis z r. 1733 ktorý znie nasledovne: „Anno Roku 1733. Ga Ondrej Matušek prygalsom wynohrad od opatrného muže Anráša Morawčyka ato od gana brata geho a z geho manželku Ondrejowú my odevzdali vo dome pana pereka gana Straky.

A to nauplne šetkého poctyweho poradku.

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

A to za sumu pat a dvacat zlatých a to oddomas okove výna".

V roku 1848 sa vyskytuje meno Ján Ondrkál, ako svedok pri kúpe Jozefa Zemeka od Michala Hromadu. Tak isto sa vyskytuje aj meno Ján Matejovič. V roku 1863 sa vyskytuje meno Andreas Kotlárik pri čarúnku s Jozefon Pitvorcom. Posledný riadny zápis je z 9. apríla 1848, kde sa vyskytujú mená: Ondrej Habánek, Štefan Kappel, Ondrej Novotný, Ján Kappel a Ondrej Kappel mladší.

Naši predkovia preto viac už pravideľne nepísali do vinohradníckej knihy, lebo v tomto roku 1848 bolo konečne úplne zrušené poddanstvo. Prestalo teda i zemepánstvo Nitrianskeho biskupstva, i Trenčianskych hradných pánov tiež povinnosť odovzdávania desiatkov a vína biskupskému úradníkovi do Kostolnej a na Trenčiansky hrad. Prestala aj povinnosť robotovať. 11 percent poddanskej pôdy sa stalo slobodnou. 89 percent pôdy sa stalo zasa pôdou veľkostatkárov, od ktorej však aj bývalí zemani, teraz už statkári, boli povinní platiť štátne dane, verejné dane a znášať rôzne ťarchy.

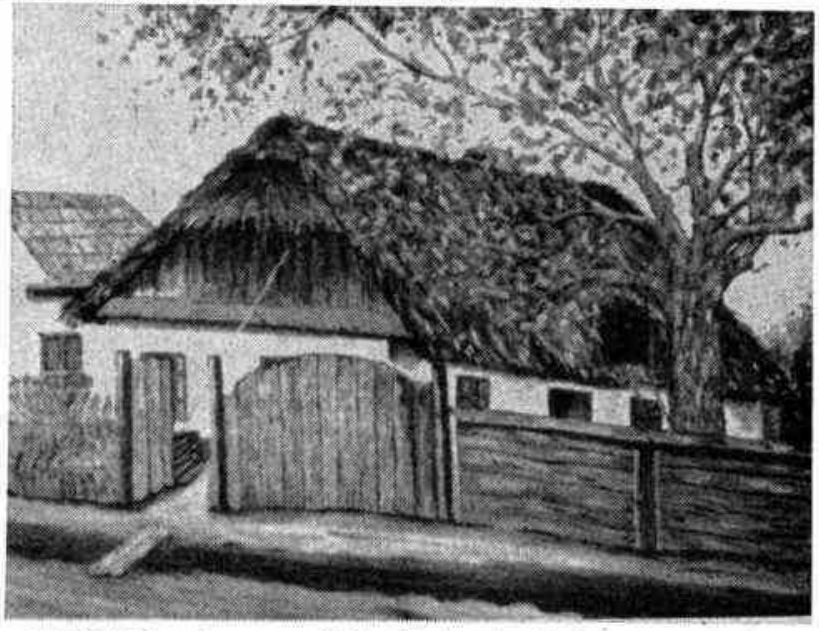

ORECHOVÉ — dom zo začiatku 19. stor., krytý slamennou strechou. Reprodukcia z maľby.

K vojenskej službe stali sa povinnými tiež ich synovia. Ovšem títo boli už väčšinou školení a preto sa z nich stávali dôstojníci.

No, aby však bývalí páni zemani ľahšie znášali prechod k plateniu svojich už teraz námedzných síl, museli im naši predkovia zaplatiť od oslobodenej pôdy tzv. remanencie.

Keďže naši predkovia už neboli povinní viac odovzdávať víno, viniče podliehali rôznym chorobám (filoxéra, perenospora) a škodcom, víno sa v tunajšom podnebí rodilo nekvalitné, začalo sa upúšťať od obrábania viníc a menili tieto v miestach, kde sa nedalo orať na ovocné sady a na lúky. V dobre vyrobenej vyhnojenej vinohradníckej pôde sa dobre darilo ovocinárstvu. Ale aj pomimo vinohradov sa naši predkovia veľmi venovali ovocinárstvu. Stopy toho sa ešte i dnes kde tu nachodia v krásnych veľkých mnohoročných ovocných stromoch. Tieto by bolo potrebné zvlášť bedlivo chrániť a nedovoľovať ich nezmyseľne vykynožovanie.

Po bývalých šľachticoch, zemepánoch nám aj po zrušení poddanstva zostali niektoré neblahé dedičstvá, ktorých následky nesieme až podnes. Sú to:

I. **Nevzdelanosť ľudu:**

Šľachta sa takmer vôbec nestarala o vzdelanie ľudu, o zriaďovanie škôl, o výchovu učiteľských kádrov. Jej záujmom bolo, aby bol ľud udržiavaný v nevedomosti a tmárstve. Súcim poddanským synom nedovoľovala štúdiá na školách, ba nepripustila ich ani na remeslá, lebo tým prichádzala o pracovné sily. Ale aj po zrušení poddanstva, školy zakladali poväčšine len cirkvi a ich vydržiavanie, ako i platenie učiteľov išlo na vrub cirkevníkov a tzv. cirkevnej dane. Učiteľmi bývali poväčšine vyslúžilí vojaci, alebo žandári, bez akéhokoľvek pedagogického vzdelania. Títo bývali veľmi často pijanmi. Aj do týchto škôl nebola sprvoti návšteva povinná. Chodili tam deti, len z niektorých rodín, ale len toľko a vtedy, keď to ich rodičom vyhovovalo.

II. **Odrodilstvo šľachty, jej márnotratníctvo a následky toho:**

Šľachta si síce nehávala vzdelávať svoje deti vo väčšej miere, ako do duševného tmárstva uvrhnutí poddaní a ich potomci, ale z týchto vzdelancov nemal národ žiadneho osohu, lebo títo sa šmahom pomaďarčovali, národného povedomia vôbec nemali (česť výnimkám), nestali sa prirodzenými vodcami

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

ľudu, ani na poli národnom, ani kultúrnom, ba ani hospodárskom. Obsadzovali síce všetky úrady, ale pritom veselo maďarčili, ešte veselšie ľumpovali, zabávali sa a premrhávali zbytky šľachtických majetkov po svojich otcoch. Pritom sa na slovenský roľnícky ľud dívali povýšenecky, k nemu sa neznížili, ani tento nepozdvihovali k sebe. Mali pre nich len opovržlivé výrazy ako „büdös parast" (smradlavý chrapúň), „buta tót (hlúpy Slovák).

III. **Vydanie ľudu napospas vykorisťovaniu:**

Šľachta využívajúc svojich práv do roku 1848 odovzdávala takmer všetky krčmy, obchody a iné výnosnejšie živnosti vychytralým židom, pousádzajúc ich tam z právomoci svojho pánskeho stavu. Vydala tak na pospas primitívny, ich vinou nevzdelaný slovenský roľnícky ľud, podfukárskemu vykorisťovaniu pálenčennou otravou. Následky toho sme cítili až do prevedenia kolektivizácie poľnohospodárskej pôdy. Nehodní potomci bývalých zemanov sa najprv ľahkomyseľne zadĺžili u židov a potom im popredali aj svoje majetky. No títo usilovne obierali aj drobný roľnícky ľud o jej roličky. Príklady ich hospodárenia na okolí sú:

V Zamarovciach na kurialnom pozemku Zamaroczych boli osadené dve židovské krčmy. A to Grünovcami a Ringwaldovcami. Obe tieto rodiny mali už poskupované peknych pár meríc, čo lepších gazdovských, ba i bývalých pánskych rolí.

V Orechovom boli dve židovské krčmy a to: Löweinbajnovci a Róthovci. Títo taktiež mali poskupované hromadu roličiek.

V Istebníku bola jedna Schlesingerovská krčma (predtým Weisovská) s dvoma koľkárňami, kolískami a záhradnou reštauráciou. Títo už mali kone a niekoľko kráv, ba i bírešskú rodinu, čo na nich robila, na roličkách poskupovaných za pálené. Niekoľko rodín tu vyšlo úplne na mizinu.

Ďalej sa tu nachádzal aj druhý židovský majetok Süssovský. Tento však tesne pred prvou svetovou vojnou vykúpilo niekoľko snaživých roľníkov (Kotlárikovci, Minárechovci a Habánková).

V Zlatovciach bol už Schlesingerovský veľkostatok po bývalých šľachticoch s kaštieľom i parkom. K tomuto veľkostatku patril i hospodársky liehovar. V samotnej obci bola ešte aj židovská krčma.

V Záblatí bol Polyákovský veľkostatok po šľachticoch s kaštieľom, parkom i kostolíkom. Posledný majiteľ Dr. Polyák bol tiež židovského pôvodu.

A takto by sme mohli ísť ďalej po celom okrese. Proti tejto pliage zakladali naši roduverní kňazi bratstvá miernosti, potravné a úverové družstvá, aby takto ratovali národ pred vykorisťovaním a pred úplným hmotným i morálnym úpadkom.

Novšie dejiny

V roku 1866 prehrala zastaralá rakúska armáda pod vedením generála Benedeka vojnu s Pruským kráľom pri Hradci Králové. (Königgrätz 1. VII. 1866.)

Časť rakúskej armády ustúpila pred tlakom pruského vojska až na Považie. Ako sa tieto vojská chovali voči našim predkom o tom nemáme presné správy. Avšak naši starí otcovia rozprávali, že mali tieto demoralizované ustupujúce vojská taký hľad, že jedli surovú kapustu a kŕmnu repu priamo z poľa. Taktiež rozprávali, že tu boli aj vojská saské, čo zodpovedá historickej skutočnosti. V tejto vojne bojoval z Istebníka poslednj zverbovaný vojak Michal Habánek, ktorý bol v tom čase už len mobilizovaný ako 49 ročný rezervista. Tento vojenčil predtým 12 rokov v Benátkach, ktoré boli v tom čase rakúskou državou. Zomrel v roku 1915 ako 85-ročný.

Za 3 mesiace po spomenutej porážke, v novembri toho istého roku zachvátila naše okolie nebezpečná epidémia cholery. Na túto choleru zomrelo v Istebníku 8 ľudí a to menovite:
Anna Habánková — 50-ročná, Ondrej Habánek — 63-ročný, Eva Turčeková — 3-ročná, Mária Novodvorská 16-mes., Jozefína Novodvorská — 3-ročná, Katarína Zemková — 2-ročná, Mária Ondrášková — 3-ročná a Mária Ondrášková — 30-ročná.

V Orechovom zomrelo na choleru 18 ľudí a to menovite:
Katarína Baďurová — 18-ročná, Horné Orechové č. 30,
Anna Ondrášková — 2 a 1/2-ročná, Horné Orchové č. 29,
Anna Korienková — 5-ročná, Horné Orechové č. 27,
Jozef Lehocký — 13-ročný, Horné Orechové č. 23,
Katarína Bieliková — 9-ročná, Horné Orechové,
Ján Mrákava — 4-ročný, Dolné Orechové,
Michal Ondrášek — 16-ročný, Horné Orechové,
Anna Ondrášková — 9-ročná, Horné Orechové č. 20,
Zuzanna Lehocká — 40-ročná, Horné Orechové č. 23,
Ján Michalec — 32-ročný, Žabinec,
Jozef Ondrášek, 25-ročný, Horné Orechové,
Ján Mrákava, 70-ročný, Dolné Orechové č. 16,

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

Ján Zsaboki — 76-ročný, Žabinec,
Ondrej Korienek — 37-ročný, Horné Orechové č. 28,
Štefan Kobza — 49-ročný, Dolné Orechové č. 28,
Adam Gračka, Dolné Orechové č. 28,
Mária Ondrášková — 44-ročná, Horné Orechové č. 31,
Ján Ondrášek — 30-ročný, Horné Orechové č. 24.

Po vyrovnaní sa odbojných Maďarov a rakúskym hausburgským panovníckym dvorom, vyvinuli títo úžasný maďarizačný proces, zaviedli do úradov i do škôl výlučne len maďarčinu, zrušili Maticu Slovenskú i 3 Slovenská gymnázia (r. 1874) v Kláštore pod Znievom, Martine a Revúcej. Takto boli Slováci odkázaní len na maďarské školy a vydaní úplnému pomaďarčovaniu. Zostal len spolok Sv. Vojtecha, ktorý však poväčšine vydával knihy náboženské alebo v náboženskom duchu nesené. Takto o národné, kultúrne a hospodárske povznesnie Slovákov sa nestaral takmer nik. Všestranná zaostalosť nášho národa, týmto ešte väčšmi vzrastala. Následky toho ešte i dnes pociťujeme.

V takýchto zbedačených pomeroch žili naši predkovia až do ukončenia prvej svetovej vojny koncom roku 1918. Chybou bolo, že pri zrušení poddanstva tých spomínaných 11 percent pôdy zostalo majetkom len tých bývalých poddaných, čo na nej sedeli. Ostatní (hofieri) želiari (bezzemkovia), nedostali žiadnu pôdu. Títo boli prinútení nádenníčiť na pánskych a židovských majetkoch, alebo byť bírešmi za biedne mzdy. Na starosť, keď už nevládali pracovať boli prinútení ísť po žobraní. Žobrákov bývalo toľko, že si po roľníckych domoch doslovne podávali kľúčky. Priemyseľ nebol buď žiadny, alebo len veľmi málo vyvinutý. Ani v tomto neboli robotníci zo začiatku sociálne poistení. Čo energickejší a podnikavejší ľudia sa preto húfne dávali na vysťahovalectvo. Generál M. R. Štefánik píše v Slovenskej lige v Amerike v roku 1917, že za posledných 40 rokov sa pol milióna nášho národa vysťahovalo len do Ameriky. Veľa obyvateľov chodilo na sezónne poľnohospodárske práce na maďarskú Dolnú zem, do Čiech a na Moravu, ba i do Rakús.

I z naších malých dedinlek odišli niektorí do Ameriky. Niektorí sa i vrátili, keď si dajaké peniaze privyrobili, no niektorí zložili svoje kosti v cudzom svete.

V roku 1899 zomrel v Istebníku Martin Medňanský, 59-ročný. Bol to bývalý beckovský farár a zabudnutý národovec, básnik a spisovateľ. Tento postavil v Istebníku dva — na ten

čas — veľké domy: Medňanskovec — terajší Hajnovec a Račájovec — terajší Kuchárovec.

Martin Medňanský bol vzácnou výnimkou z pomaďarčujúcej sa a zkrachovalej šľachty. Horlivo sa venoval obnovovaniu vinohradov a ovocinárstvu. Niektorí naši predkovia u neho pracovali za mzdu a zároveň sa i priúčali.

Narodil sa 10. XI 1840 v Divinke, bol kaplánom na viecerých miestach a od roku 1872 do 1891 bol farárom v Beckove. V tomto roku ohluchol a preto odišiel na odpočinok do Istebníka, kde ďalej blahodárne pôsobil. Bol nielen horlivým kňazom a národovcom, ale i plodným literárnym pracovníkom.

Okrem svojej materčiny ovládal ešte: maďarčinu, latinčinu, poľštinu, nemčinu, francúzštinu, češtinu a ako farár naučil sa i rumúnsky. Hodne prekladal už ako nitriansky klérik. Písal aj pôvodne básničky. Najúspešnejší bol však v próze, ktorú uverejňoval v Katolíckych novinách, Orle, Sokole, Slovenských pohľadoch, Jednote, Tovarišstve, Pútniku, Národných novinách a v rôznych kalendároch, najmä v Pútniku Svätovojtešskom, ktorý v rokoch 1882—1885 redigoval. Mnohé jeho práce, hlavne povesti, ochotne uverejňovali i na Morave. Bol horlivým bojovníkom za práva slovenského národa. Poukazoval verejne, že sa zeman nemá hanbiť za svoj slovenský pôvod, ba že prvotnou povinnosťou zemana je, aby predchádzal príkladom v práci národnej. Žiaľ tejto jeho šľachetnej výzvy, až na čestné výnimky, si maďarizujúca šľachta vôbec nevšímala.

Ako Slovák vystupoval vždy otvorene a udržoval osobné i listové styky s vynikajúcimi Chorvátmi, Rumunmi, Poliakmi, Čechmi i Moravanmi.

O jeho oduševnenom boji za práva Slovenského národa často písali noviny v Rusku, Poľsku i Chorvátsku.

Náhrobný pomník tohoto vynikajúceho Slováka-národovca sa nachádza na Istebníckom cintoríne, žiaľ vo veľmi schátralom stave. Vedľa neho sa nachodí i náhrobný pomník jeho matky Jozefíny Medňanskej rodenej Nozdrovickej.

Rastom priemyslu v susednom Trenčíne sa čiastočne zlepšila zárobková možnosť našich predkov a tým sa čiastočne zvýšil i blahobyt. Prvý železničný most cez Váh bol postavený v roku 1883 a druhá koľaj na Žilinu v roku 1905. Toto vytvorilo možnosti pre budovanie priemyslu a obchodu. Takto sa utvorila v roku 1904 borovičková továrňa, v roku 1907 súkenka Thibergien (dnešná Merina), v roku 1908 továreň Titanic a v roku 1911 parná píla.

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

Prvá svetová vojna v rokoch 1914—1918 kruto postihla náš vtedy značne zbedačený ľud. Všetci bojaschopní chlapi museli hneď na začiatku narukovať a to až do 42 rokov veku. Biedne gazdovstvá zostali bez pracovných síl. Všetku i najťažšiu prácu museli vykonávať slabé ženy. Niečo málo starcov a dospievajúce deti. Ale aj títo museli dovŕšením 18 roku k odvodu a po krátkom šesť týždňovom výcviku na fronty. Tam museli

ORECHOVÉ — pomník padlým vojakom

strádať hľadom, zimou, všami, v ustavičnom nebezpečenstve života na cudzie maďarské a nemecké záujmy. Z našej dediny boli viacerí ranení, niekoľkí sa dostali do zajatia a piati tam položili svoje životy. Sú to: Štefan Fiala, Ján Habánek, Pavol Horňák, Ondrej Kadlec a Štefan Mitucha.

Vďační potomci im postavili v roku 1939 pietny pomník.

Z Orechového padli v prvej svetovej vojne nasledovní: Michal Blaško, Ján Korienek, Ján Katlárik, Jozef Lehocký, Adam Samák, Ján Samák, Ondrej Samák, Ján Sulo, Štefan Sulo, Štefan Velacek, Jozef Zemek a Ján Zemek. Pomník týmto padlým bol odhalený v roku 1931 29. júna. Pri tejto príležitosti po prvýraz účinkoval štvorhlasný mužský spevokol Drotár.

Ale i tí, ktorí sa navrátili živí z útrap vojny, na následky týchto neskôr predčasne zomierali. K tomu je potrebné ešte poznamenať, že počas tejto vojny obyvateľstvo veľa vytrpelo častými rekviráciami potravín, i chronickým nedostatkom a takmer nepretržitým ubytovaním vojska v zime po domoch a v lete po stodoliach.

ISTEBNÍK — pomník padlým vojakom

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

Prvá Československá republika

Vyhlásením prvej Československej republiky v októbri 1918, prestala čoskoro maďarská vláda na Slovensku a do obcí sa nasťahovali vojaci, ale už československí (10. XI. 1918).

Postupne boli otvorené Slovenské školy a to v dostatočnom počte ľudové i stredné, ba v krátkom čase i vysoké školy v Bratislave. Nastal netušený kultúrny život slovenský. Národ

ISTEBNÍK — Slovlík, továreň na výrobu liehových nápojov a droždia

sa začal konečne vzdelávať a s tým v súvislosti i hospodársky povznášať. Prestalo prepíjanie roľníckych usadlostí za pálené. Československé úrady odoberali radom krčmárske licencie doterajším ich držiteľom a tieto ako i trafiky dostávali príslušníci zahraničného odboja, ako i vojnoví invalidi. Tiež sa zria-

ďovali i nové priemyselné podniky a rozširovali sa staré, takže sa naskytovalo i viac zárobkových možností. Zaviedlo sa nemocenské i sociálne poistenie pracujúcich. Toto všetko malo veľmi priaznivý vplyv na našu obec a na povznesenie hmotnej i kultúrnej úrovne ľudu.

Z významnejších udalostí, ktoré vplyvali na hospodárske povznesenie obce Istebníka počas prvej Československej republiky treba uviesť najmä nasledovné dôležité udalosti:

ISTEBNÍK — nový obytný dom pre továrenských robotníkov

Prvá elektrifikácia obce bola prevedená v roku 1928.

Prvá tvrdá cesta (štetovaná a valcovaná) bola v obci vybudovaná v r. 1932.

V roku 1931 sa previedol predaj urbárskych sihotí pod stavku Kvasnicovej továrne. Táto továreň bola postavená v roku 1932—1935.

Tieto akcie sú veľmi dôležitými medzníkmi v hospodárskom živote obce, lebo jednak značne zvýšili príjmy obce na obecných prirážkach, jednak poskytli rozšírené pracovné a tým aj zárobkové možnosti tunajšieho obyvateľstva. Avšak vtedajšie

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

vedenie obce sa staralo aj o zvýšenie pasienkového fondu obce a tým o povznesenie živočíšnej výroby. V tejto snahe pokračujúc zakúpili v roku 1926 tzv. Čechovu kopanicu, vo výmere cca 2 ha, ďalej v roku 1929 Žombokretyovské Podhorie, tiež vo výmere cca 2 há a konečne v roku 1935 od Nitrianského biskupstva tzv. Stavné, vo výmere cca 31 kat. jutár.

Napokon zakúpila Urbárska obec skráteným prídelom a hlavnou zásluhou nebohého kanonika Cvinčeka značnú časť zbytku hory od Nitrianského biskupstva vo výmere 108 há.

Postupne sa združilo 13 rodín, ktoré nemali, alebo mali len veľmi málo práva v urbárskych lesoch a títo spolu zakúpili 43 há lesa tiež od Nitrianského biskupstva. Utvorené bolo Lesné družstvo zo 77 jednojutrovými podielmi. Obe tieto kúpy boli schválené bývalým Ministerstvom zemedeľstva v Prahe dňa 29. VII. 1938. Boli zároveň schválené stanovy spomenutého Lesného družstva.

Počas všetkých uvedných akcií bol starostom obce neb. Štefan Minárech, ktorý zomrel v roku 1956 ako 80-ročný. Predsedom Urbárskej obce bol neb. Alojz Ondrkál, ktorý zomrel tiež v roku 1956 ako 76-ročný.

Obec Orechové za prvej Československej republiky sa povznášala hlavne po kultúrnej stránke. Bol založený zásluhou Jozefa Ďuriša prvý štvorhlasný spevokol „Drotár", ktorý bol postupom času rozšírený o štvorhlasný zmiešaný zbor a neskoršie i o sláčikovú hudbu. Zbor sa bez štátnej podpory vyvinúl na vyspelé kultúrne teleso, zaopatril si zo svojich vlastných prostriedkov úplný kroj, takmer pre celý zbor a úspešne reprezentoval umelecký slovenský ľudový i umelý spev a folklór. Zúčastnil sa viacero súťaží i zájazdov doma i v zahraničí a to s vynikajúcimi úspechmi. Na založení spevokolu a na jeho vedení sa pomimo dirigenta Jozefa Ďuriša obetave podielali aj ostatní funkcionári ako: Jozef Habánek — zástupca dirignta a nacvičovateľ, Juraj Castiglione — prvý predseda spevokolu, Ján Mináreh — úradujúci podpredseda, Štefan Blaško — pokladník a takmer všetci členovia. Je potrebné poznamenať, že členovia spevokolu pozostávali vo väčšej miere z občanov z Istebníka, Orechového a v nemalej miere zo Zlatoviec a Zamaroviec.

V Orechovom sa tiež združilo niekoľko občanov, ktorí nemali horového práva a vykúpili od Dreherovského pánstva lesnú sekciu 8 a 9, ktorej predsedom bol Ondrej Kobza a pokladníkom Ján Straka.

Fašistická éra

Keď v roku 1939 nastala fašistická éra a Nemcami nadiktovaný Slovenský štát. Počas tejto éry bývala v Istebníku len jedna osoba židovskej národnosti. Je jestvovanie bolo s vedomím funkcionárov úmyselne zatajované a tak sa šťastne dožila aj oslobodenia u občana Jindru. Taktiež sa podarilo udržať bez akejkoľvek ujmy ďalších vedúcich ľudí českej národnosti a to až do oslobodenia. Boli to: Ing. Vladimír Pazdera, Ing. Havlín a Ing. Stuchlík. Riaditeľ Kvasnicovej továrne Ing. Komárek zomrel prirodzenou smrťou a je pochovaný na cintoríne v Istebníku. Z tunajšej obce nebol nikto zaistený, ani žalárovaný, ani perzekvovaný. Počas frontových udalostí bol zabitý občan Šefránek. Potrebné je však poznamenať, že niekdajší tunajší obyvateľ, ktorý predtým viac rokov nebyval v Istebníku Móric Schlezinger, židovskej národnosti, bol podľa dopočutia počas fašizmu Nemcami v Prahe údajne popravený pre špionáž.

V roku 1939 až 1940 bola v Istebníku predĺžená tvrdá cesta až po Ondrkála.

V roku 1940 došlo v Istebníku k zbúraniu starej židovskej krčmy, hnilého to staveniska z nepálenej tehly, ktoré hrozilo spadnutím a stálo to neobývané a bez opatery. Na tomto mieste sa započalo s výstavbou 4-triednej modernej školy s príslušenstvom (kabínami, pivnicami, bytom školníka) ako i s priestrannou dvoranou (kinosálou) s balkónom. Avšak dokončenie budovy sa pretiahlo až do oslobodenia v roku 1945.

Oveľa nešťastnejší priebeh mala fašistická éra v Orechovom. Na ruskom fronte padol 8. IX. 1944 občan Gustáv Lehocký, ako vojak slovenskej armády. Ďalej boli odvlečení občania židovskej národnosti a to: Viktor Politzer spolu s manželkou i dcérou, ktorý bol krčmárom a obchodníkom s miešaným tovarom v tunajšej obci, ďalej Elza a Berta Braunová, z horeuvedených sa nik nevrátil. Ich brat Eduard Brezovský, strojný zámočník bol tiež odvlečený do koncentračného tábora v Seredi, odkiaľ sa mu podarilo ujsť a ukrýval sa nejaký čas u Ondreja Blašku na kopanici Chríb. Napokon ho Nemci zlapali a dostal sa do Ilavy odkiaľ ho znova dali do Serede a napokon na práce do Nemecka, kde ho vyslobodila Americká armáda.

Ondrej Blaško, z kopanice Chríb, bol za ukrývanie jeho a ostatných občanov židovskej národnosti Nemcami umučený a popravený. Jeho mŕtvola sa našla v hromadnom hrobe na trenčianskej Brezine.

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

Medzi partizánmi v okolí Bánoviec bol zabitý nešťastnou náhodou partizán slobodník Ján Straka.

Dňa 8. IV. 1945 trhali ustupujúci Nemci železničné koľajnice a navečer vyhodili oba železničné mosty. Podpaľovali továrne (Gumovku), letisko v Trenčianskych Biskupiciach a časť kasární v Zlatovciach. Dňa 11. IV. 1945 vyhodili do povetria most pre peších chodcov.

Po tomto dni sa front zastavil. Nemci obsadili pravý breh Váhu a Sovietske vojská ľavý. Vtedy sa ocitli naše obce v priamom bojovom pásme na dobu troch týždňov. V delostreleckej paľbe bola poškodená hlavne veža kostola v Orechovam, v ktorej nachádzajúce sa zvony boli všetky poškodené. Poškodené boli viac i menej aj mnohé občianske domy.

Pri delostreleckom odstreľovaní Horného Orechového boli zabití poťažne smrteľne zranení: Ondrej Blaško s dcérou Katarínou, jeho brat Ján Blaško, Ján Blaško Mišuca, Ján Lehocký z Dolného Orechového a cudzí príležitostný robotník Bača. Matke Kataríne Majčíkovej zabilo 3-ročného chlapca, ktorého držala na rukách. Časť obyvateľstva sa úkrývalo v pivničných krytoch, druhá, prevážne roľnícka časť sa ukrývala v horách. Roľníci vyviedli so sebou do hôr aj hovädzí dobytok a kone aby si ich uchránili pred Nemcami.

V Istebníku bol ťažko ranený občan Ján Strápek a zabitý bol Štefan Šefránek.

Treba pochvalne spomenúť vdovu po Nemcami zavraždenom Ondrejovi Blaškovi, ktorá bývala na kopanici Chríb a počas frontových udalostí všemožne a obetavo podporovala v horách sa skrývajúcich spoluobčanov jednak potravinami, ubytovaním, poskytovala ošetrenie i stravovanie raneným a chorým. Patrí jej zato vrelá vďaka a uznanie. Touto vďakou je tiež zaviazané viacero občanov rodine Babrňákovej, ktorá im pomáhala, hlavne čo sa týka zásobovania mäsom v prvých dňoch po prechode frontu.

Dňa 29. IV. 1945 ustúpila nemecká armáda na Moravu a prišla oslobodzovacia sovietska armáda a s ňou i rumunská. Tieto oslobodzovacie vojská boli obyvateľstvom srdečne vítané a podľa možností aj pohostené.

Sovietska armáda ihneď otvorila spojenie s Trenčínom cez Váh, keď za pomoci občanov vybudovala prvý drevený most. Rumunská armáda zasa postavila pontonový most. Občania Istebníka opravili poškodenú triedu v novom kultúrnom dome, kde sa začalo učiť už prvej polovici mája. Zariadenie do školy poprinášali občania, ktorí ho ukrývali pred Nemcami.

Po oslobodení

Nastalo obdobie horúčkovitých opráv vojnových škôd, zahľadzovanie zákopov, ako i urýchlené dodatočné prevádzanie jarných poľnohospodárskych prác.

Ešte v roku 1944 došlo k zakúpeniu 2 kinoaparátov, keď bol predstaveným obce Istebník už Ján Zemek. Je potrebné podotknúť, že hlavnú časť stavby školy viedol predstavený obce Ján Kotlárik a to do júna 1944. Dokončovacie práce na tejto škole prevádzalo sa už za starostu Jána Zemeka. V roku 1944 bola v Istebníku postavená pestovateľská pálenica. Tu treba tiež s uznaním pripomenúť, že hlavným iniciátorom všetkých obecných stavieb od roku 1939 do 1945 bol vedúci notár Štefan Tvrdý.

V roku 1945 bola prevedená prvá výmena znehodnotených peňazí a vytvorené boli tzv. viazané vklady.

V roku 1948 po prevedení opráv železničných mostov, bola na tieto napojená lávka pre peších, čo veľmi zblížilo cestu do Trenčína obyvateľom našich obcí.

Dňa 20. VIII. 1950 bolo založené v Orechovom JRD II. typu.

Dňa 12. VIII. 1950 bola prevedená elektrifikácia Horného Orechového.

V roku 1951 bola prevedená čiastočná úprava ciest v Orechovom. Dňa 12. apríla 1953 zahájilo činnosť kino Slovan v Istebníku. Po oslobodení sa stal predsedom MNV v Istebníku Vojtech Valent a po ňom Štefan Havier. Od 16. augusta 1946 do 1. júna 1954 bol predsedom MNV v Istebníku opätovne Ján Zemek.

Po oslobodení sa v obci Orechové, ako predsedovia MNV vystriedali nasledovní zaslúžili občania: Ján Straka, Alexander Juraj, Ondrej Lehocký, Jozef Jánsky, Jozef Klúčar, Ján Švábek a od roku 1957 do roku 1960 Ján Zemek č. d. 43, ktorý previedol zlúčenie s Istebníkom do novej obce Zavažie.

Ak by sme hodnotili starostlivosť o obec Orechové za vedenia predsedu MVN s. Jána Zemeka a tajomníka Antona Lehockého, musíme priznať že obaja sa snažili povzniesť obec po každej stránke a už i to, že sa postarali o zavedenie vodovodu a celkovú úpravu obce, musíme priznať, že pre obec spravili veľa, za čo im treba vysloviť úprimnú vďaku. Menovaní sa snažili vybudovať v obci kultúrny dom, ale pre nedostatok finančných prostriedkov a tiež pre neporozumenie zo strany nadriadených orgánov, sa im táto práca nepodarila previesť.

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

Dňa 30. V. 1953 bola prevedená druhá a definitívna výmena peňazí v pomere 1:5 a pri nadmerných množstvách peňazí a na bankových vkladoch v pomere 1:50. Nastalo tým značné ozdravenie hospodárskeho života. Tiež bol zrušený lístkový systém a zavedený bol voľný trh.

V Istebníku bol od 1. VI. 1954 do r. 1960 posledným predsedom Ján Fárik, ktorý viedol zlúčenie obcí Istebník, Orechové pod názov Zavažie.

ORECHOVÉ — jeden z prvých nových bytov pre členov JRD

V roku 1957 vstúpili hromadne istebnícki občania do JRD III. typu v Orechovom a tak sa družstvo stalo celoobecným, ktorého predsedom sa stal Michal Blaško. Táto skutočnosť mala dobrý vplyv na nasledujúce zlúčenie oboch obcí.

Od roku 1960 až dodnes pokračuje vývoj a výstavba našich združených obcí netušeným tempom. Starodávne dedinské domčeky pomaly ustupujú a miesto nich sa rapídne zvyšuje počet moderných komfortne vybavených domov natoľko, že sa stále musia vytvárať nové ulice.

Za záslužného učinkovania terajšieho vedenia obce predsedom MNV Jozefom Pitvorcom, podpredsedom Jozefom Bartekom a tajomníkom Jozefom Lehockým, sú už takmer všetky cesty v našich obciach vyasfaltované, potok v Doline vyregulovaný, prameň minerálnej vody (kyselky) odkanalizovaný. Je prevedená aj hlavná odpadová kanalizácia a prevedená rekonštrukcia verejného osvetlenia.

Bytová kultúra, výživa a ošatenie obyvateľstva sa zlepšilo takou netušenou mierou, že by sa to našim úbohým predkom nikdy ani nebolo snívalo. Všetci starí ľudia poberajú starobný, alebo v najkrajnejšom prípade aspoň sociálny dôchodok. Žobráci a žobranie vymizlo úplne. Dnešní mladí ľudia už nemusia čakať na smrť starých a títo nie sú im na ťarchu. Ale ani starí ľudia nie sú odkázaní na milosť mladých. Osamotení starí ľudia, môžu byť umiestnení v domove dôchodcov, kde im je venovaná príkladná starostlivosť.

Úmrtnosť dojčeniec a vôbec malých detí taktiež skoro úplne vymizla. Starí i mladí majú zabezpečené lekárske ošetrenie i lieky zdarma. V prípade potreby dostanú zdarma nemocničné prípadne sanatórne liečenie.

Školské deti dostávajú školské knihy i učebné pomôcky zdarma. Na vysoké školy majú prístup i nadané deti celkom chudobných rodičov, ako i deti s menšími príjmami rodičov. Štát im umožňuje štúdium s pomerne vysokými štipendiami.

Nezamestnanosť u nás nejestvuje a každý statočný a pracovitý človek má možnosť zárobku na slušné živobytie.

Teda, ak porovnáme minulosť s prítomnosťou, musíme priznať, že naše obce sa začali vzmáhať až v období po oslobodení t. j. po roku 1948, keď si ľud sám začal vládnuť a keď prestalo vykorisťovanie človeka, človekom.

Dedina sa začala skrášľovať a výstavbou kanalizačnej siete, o ktorú sa zaslúžil tiež i s. Štibráni sa obec upravila. Staré schátralé domy pomaly miznú a na ich miestach vyrastajú nové moderné domy.

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

Poloha obcí

I. Istebník:

Pôvodná obec bola postavená v honoch dnes zvaných Hrušov. Bolo to približne naproti dnešnej osady Horné Orechové, ktorá však vznikla asi o 200 rokov neskoršie ako Istebník. Pod dedinkou pri potoku sa nachádzal vodný mlyn, až pod dnešnými Kráčinami. Na tom mieste ešte podnes poznať rozdvojenie koryta, pre účeľ mlynského náhonu. (Je to pod Minárechovskou Kráčinou.) Že v honoch Hrušov stála kedysi pôvodná dedina Istebník, nasvedčuje aj tá okolnosť, že tieto hony sa ešte donedávna volali „Na starej dedine".

Mimo toho ešte donedávna tu vyorávali pozostatky ohnísk, črepiny z riadu, ohorelé kusy dreva a pod.

Kedy a prečo sa naši predkovia presťahovali na miesta kde terajší Istebník stojí, sa už presne zistiť nedá. Dá sa to však v značnej miere pripísať následkom násypu zvaného Hrabovský chodník. Tento vznikol z bývalého potoka, ktorý odvádzal jarné vody a dážďové vody z vŕškov nad Horným Orechovým a nad Zamarovským cintorínom. Na týchto vŕškoch sa pôvodne nachádzali pralesy.

Povedľa Zamarovského cintorína, na orechovskej strane, vytvoril spomínaný potok dnešný járok. Nakoľko však hlina splavovaná z uvedených vŕškov stále zanášala koryto potoka, pri jeho čistení bývala vždy vyhadzovaná na strany potoka až sa vytvoril dnešný násyp. Tento násyp pôsobil veľmi blahodárne na vytváranie sa a na zúrodňovanie rovných polí: Zamarovských, Orechovských i Istebníckych, nakoľko odrážal vody z Váhu.

Voda pri záplavách tam zprvoti ešte dlhé roky síce vbiehala, ale už nehrnula štrk, ale len ukladala humus. Následkom toho sa úroveň polí stále zvyšovala a tieto sa súčasne zúrodňovali. Je veľmi pravdepodobné, že táto okolnosť značnou mierou prispela k umožneniu výstavby kostola na terajšom mieste a tiež k umožneniu presťahovania sa našich predkov z vŕškov na rovinu. Zanesením potoka na dnešnom násype vzniklý problém odvádzania jarných a dážďových vôd nie je ani dosiaľ vyriešený. Táto prebytočná voda pravidelne zaplavuje zamarovské pole i dnes, nakoľko však lesy v týchto miestach už bohužiaľ úplne vymizli, zanikla i prírodná rezervácia vôd a problém odvádzania prebytočných vôd nie je už viac naliehavý. Miesto toho nastáva však pomaly, ale isto suchopár. Nezmyselným nivočením lesov mení sa aj tunajšia klíma, zmenšujú sa stavy vôd v riekach i potokoch. Dažde i snehy sú čím ďalej menej výdatné a následky môžu byť v krátkom čase nedozierne.

Treba však podotknúť i tú okoľnosť, že v istebnícko-orechovskej doline ešte aj v tomto období, keď už lesy ustúpili značne kultivovaným plochám, ešte sa časom vyskytujú prietrže mračien a veľké prívaly dážďovej vody. Isteže v starších časoch, keď ešte prevládali pralesy muselo to byť ešte oveľa horšie. Nečudo teda, že sa naši predkovia podľa možnosti hľadeli dostať z doliny na rovinu. Terajší Novotnovský dom je pravdepodobne najstarším domom v terajšom Istebníku, lebo podľa ústneho podania našich predkov „sa Novotný prvý postavil na Váhu".

Pôvodný cintorín obce bol v honoch Zákľuky, kde sa teraz nachádzajú domy občanov Jozefa Ondrkála, Jozefa a Gustáva Horňáka a Juraja Blašku. V tesnej blízkosti na druhej strane sa nachádzal cintorín orechovský. Po vystavaní kostola začali Orechovanov pochovávať pri kostole. Pri komasácii bol zriadený nový na terajšom mieste.

Poddanská obec Istebník mávala 12 gruntov (sedliackych usadlostí), z toho bol jeden grunt Hoštácky. Tieto grunty sa neskoršie začali deliť a to každý na 16/16-tín, čo sa však uplatňovalo len v spoločne užívanom horovom a pasienkovom práve.

Pôvodné hranice obce Istebník podľa najstarších prameňov tvorili: rieka Vassich (snáď Važič), miesto zvané Scindna (Scindnahely), hora Debelská (Debeli erdo), prameň Istebníka (Ztebník Forrasa) a rieka Váh.

Z uvedeného je zrejmé, že terajší Orechovský potok sa pôvodne nazýval potokom Istebníckym alebo potok Istebník. Názov sa menil, až po premiestnení koryta ku stavbe kostola v roku 1784.

II. Orechové:

Orechové pravdepodobne vznikalo postupným dosídlovaním v miestach terajšej osady Horné Orechové, naproti Starej dediny Istebník (naproti istebníckemu Hrušovu).

Horné Orechové je pravdepodobne i základom dnešného Dolného Orechového. Avšak v urbári z roku 1623 spomínané mená držiteľov vtedajších 11 poddanských usadlostí, ani domkárov, ani želiarov sa v celom terajšom Orechovom už vôbec

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

nevyskytujú. Naproti tomu sa tam teraz vyskytujú mená výslovne českého charakteru, ako Blaško, Samák, Ondrášek a Zemek. Jozef Branecký píše vo svojej knižôčke: „Krátke dejiny Trenčína a hradu", že Trenčania po bitke na Bielej hore (r. 1920) ochotne prijali českých exulantov a podporovali ich i peniazmi. Mesto ich duchovným platilo po 100 zlatých ročite. Podľa toho našli v Trenčíne i na trenčiansku dobrý útulok a dobre sa tu mali. Jacobus Jacobeaus, český kňaz v roku 1626 vrelými slovami vzdáva vďaku mestskému magistrátu, že ho láskave prijal so ženou a ďeťmi. Nečudo, keď pánom Trenčianskeho hradu bol v tom čase gróf Gašpar Illesházy, horlivý evanielik, ktorý už v roku 1614 odobral katolíkom kostol a dva cintoríny, takže nemali ani kde mŕtvych pochovávať. Zakázal im služby božie a do úradov ich nepripustil. Z uvedených okolností vyplýva, že v roku 1623 spomínaných 19 poddanských rodín buď úplne zaniklo po mužskej vetvy a dostalo iné, teraz jestvujúce mená po prijatých zaťoch, alebo boli zemepánom Gašparom Illesházym z Horného Orechového vysídlením niekam

ORECHOVÉ v zime

inam a do Horného Orechového mohli byť dosadení českí exulanti.

Keď týmto ich kňazi postupne vymreli, nového českobratského kňazského dorastu už nemali (ich posledný biskup Ján Ámos Komenský zomrel v roku 1670 v Amsterdame), preto sa priklonili k evanjelikom, ktorí tiež prijímali „pod obojím" spôsobom. Lepšie povedané, slovenskí evanjelici prijali ich litirgickú reč, náboženské piesne i knižky, nakoľko svojich nemali a nemeckým nerozumeli. (Luther bol Nemcom.) Pravdepodobne takto vznikala náboženský zmiešaná obec Orechové. Keď potom nastala príchodom Jezuitov do Trenčína (1645)

ORECHOVÉ — materská škola

vlna protireformácie, niektorí z nich prestúpili ku katolicizmu, lebo aj nový hradný pán Juraj, syn Gašpara Illesházyho i so svojou ženou Máriou Forgáčovou prestúpili na katolícku vieru. Iní tak urobil pri uzatváraní manželstva s katolíckym part-

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

nerom a pod. Preto máme česká mená medzi katolíkmi i evanjelíkmi.

V roku 1781 bola postavená v Dolnom Orechovom na okolí prvá ľudová škola, ale ani táto nepôsobila na presťahovanie evanjelikov z Horného Orechového do Dolného, nakoľko to bola škola výslovne katolícka, vydržiavaná cirkevníkmi-katolíkmi.

Keď potom v roku 1874 bol postavený i katolícky kostol v Dolnom Orechovom, začalo osídlovanie tohoto. Sťahovali sa sem sprvoti pravdepodobne len katolíci. Evanjelici zostávali na Hornom Orechovom.

V roku 1799 dal postaviť patrón kostola gróf Illesházy dom pre organistu—učiteľa. Pri povodni v roku 1813 sa škola zrútila a až v roku 1822 bola znovu postavená. Deti zo Zlatoviec a Hanzlíkovej chodili do tejto školy do roku 1911 a Zamarovské do roku 1912. Najvynikajúcejšími učiteľmi na tejto škole boli: Jozef Hanus a jeho syn Alojz Hanus, ktorí tu pôsobili v rokoch 1874-1904, po nich Karol Kresánek a po ňom už za Československej republiky vyučený Jozef Ďuriš. Tento založil aj prvý štvorhlasný mužský spevokol „Drotár" a tiež veľmi povzniesol cirkevný spev.

V roku 1909 bolo v Dolnom Orechovom ešte málo domov a v medzerách medzi nimi bolo veľa prázdnych (nezastavených) pozemkov. Teraz na tých miestach stoja domy: Hranicových, Blaškových, Korienkových, Kobzových, dva nové domy bratov Lehockovcov, Ištvánikovec, organistovský dom, dvojtriedna ľudová škola, Kotlárikovec, Mrákavovec, Zemkovec (predtým tu bola údajne krčma), stará fara a r. kat. kostol. Na druhej strane pri Váhu sa nachádzal dom Gračkovcov a druhý Löweinbinovský (taktiež krčma). Čo sa nachádzalo medzi hradskou a Váhom patrilo do Žabinca. Podľa urbára z roku 1623 Orechové hraničilo s mestom Trenčínom, so Zamarovcami, Istebníkom a vtedajšou Veľkou Súčou. Kopanice v tom čase Orechové ešte nemalo.

III. Žabinec.

Pôvodne vznikol ako želiarska osada — predmestie Trenčína na pravom brehu Váhu. Patril teda do zväzku mesta Trenčína (1591, 1601 atď). Žabinec sa odlúčil od mesta Trenčína ako samostatná obec v roku 1850. Stalo sa to po zrušení poddanstva v roku 1848, kedy už mesto nemalo záujem na

Žabinčanoch, lebo už neboli mestu poplatnými želiarmi, ale slobodnými ľuďmi, ktorí sa stali automaticky vlastníkmi nimi toho času obrábanej poddanskej pôdy. Do zrušenia poddanstva by mesto za žiadnych okolností nebolo súhlasilo s odlúčením svojej želiarskej osady, lebo by sa tým bolo ukrátilo o príjmy a poddanské práce.

Zmluvou zo dňa 27. IX. 1850 sa prideľuje Žabincu 33 jutár pasienku z mestského pozemku (1 jutro=1 200 siah^2) v jednom kuse. Mimo toho sa im vydelila cesta (výhon) v šírke 6 siah a to popri pomedzí susediacich obcí: Istebníka, Zlatoviec a Hanzlíkovej. Výmera tejto cesty sa im zo spomenutého 33 jutrového pasienku neodpočítala. Podľa úradného rozpisu medzí (medzopisu) zo dňa 10. XII. 1850 v reči slovenskej, tvoril obvod hraníc so susediacimi obcami spolu 5 748 krokov a to: s Orechovým 520 krokov, s Trenčínom 2 808 krokov, s Biskupiciami 73 krokov, s Istebníkom 691 krokov, so Zlatovcami 460 krokov, s Hanzlíkovou 660 krokov a so Záblatím 536 krokov. Tieto zmluvy za obec Žabinec podpisovali: Ján Filo, Ján Zuberka rychtár, a členovia výboru: Sassek Michal, Ján Holík, Ján Špaček, Juraj Baďurek, Ján Zlatovský, Michal Hrubý, Ján Káčer a Ján Drgoň.

Za Orechové podpisovali: Ján Baďura — rychtár, členovia výboru: Ján Mrákava, Ján Zuberka, Michal Blaško, Štefan Ondrušek a Ondrej Blaško. Pozemková kniha a mapa založená 25. apríla 1868, teda o 20 rokov po 1848, bola vyhotovená pre obec a chotár Žabinec samostatne. Rychtárom obce bol v roku 1868 Ondrej Straka, členmi výboru boli: Alojz Lauro, Štefan Ištvánik, Michal Korienek. Menovaní vlastnoručne podpisovali slovensky písanú zakladaciu pozemnoknižnú zápisnicu. Pozemnoknižnými majiteľmi v tom čase v Žabinci boli: Jakub Horn, Ondrej Nemček, Juraj Baďurech, Gizela, Július, Lajoš, Irma a Hedviga Róthovci, Ťažanová Anna, Jánsky Pagáč Urban s manželkou Evou rodenou Gugovou a Urbárske spolumajiteľstvo.

Matrika zomrelých vykazuje, že v tejto obci zomreli na choleru v roku 1866 občania: Ján Michalec 32-ročný a Ján Zsaboki 76-ročný.

Dňa 1. IX. 1912 bol Žabinec pripojený k politickej obci Orechové a to rozhodnutím bývalého maďarského ministerstva vnútra.

V prvých rokoch predmníchovskej Československej republiky sa občania domáhali nového osamostatnenia obce, ale toho nedosiahli.

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

Nárečové zvláštnosti

Tunajšie nárečie je značne ovplyvňované blízkosťou susednej Moravy. Vyznačuje sa až premrštene mäkkou výslovnosťou. Niektoré nevedomé osoby, hlavne ženského pohlavia sa síce snažili v minulosti napodobňovať tvrdé nárečie prinesené do Trenčína slúžkami z Myjavského kraja, považujúc toto akoby za čosi „pánskejšieho". Pod takýmto vplyvom začala mladšia generácia pred prvou svetovou vojnou v blízkom Záblatí pochytávať tvrdé nárečie, avšak staršia generácia zostala verná pôvodnému nárečou. Týmto spôsobom sa tvrdé nárečie v ostatných okolitých obciach vôbec neujalo. S duchom tunajšieho nárečia sa tvrdá výslovnosť nezhoduje.

Naše nárečie sa čiastočne približuje k stredoslovenskému nárečiu a ku spisovnej reči.

K vôli ujasneniu tunajšieho nárečia a jeho zvláštností je potrebné porovnať si niektoré slovné a tvarové zvláštnosti. Na príklad:

Spisovný výraz:	Nárečie:	Spisovný výraz:	Nárečie:
vidly	villy	horúčavy	horká
knedle	knelle	dočiahnuť	doščáhnúť
sedliak	sellák	väčší	vačší
mäsa	masco i masso	mäkký	maký
jabĺčko	jabúčko	mäd	mad
bicha	bucha	so mnou	se mnú
poďme	pojme	s ňou	s ňú
tma	ťma	s lyžicou	s lyžicú
sušiareň	sušiereň	s úctou	s úctu
hov. dobytok	lichva, statek	nosnice na voze	snice
pšenica	žito	raž	rež
ovos	oves	mydlo	myllo
obilie	zbožie	hrdlo	hrllo
ľudia	ludie	veľký kus	honný kus
kde ide?	dejdeš?	zemiaky	zemáky

Tunajšie nárečie vôbec nepozná mäkké „ľ" a zásadne sa vyhýba tvarom s „ia". Používa sa teda ovčár miesto ovčiar, drápať miesto priapať, ludie miesto ľudia a pod.

Toto nárečie vplyvom všeobecného školského vzdelania tohoto času už takmer celkom vymizlo. Začína sa všeobecne hovoriť spisovnou slovenčinou.

FRANTIŠEK SPEVÁR:

Kultúrne pamiatky v Orechovom

Krajské stredisko štátnej pamiatkovej starostlivosti v Bratislave zaregistrovalo do štátneho zoznamu kultúrnych pamiatok i r. kat. farský kostol sv. Štefana kráľa v Orechovom, ako tomu nasvedčuje malá tabuľka s nápisom „kultúrna pamiatka", na prednej strane kostola, ktorý bol postavený v r. 1784.

Do roku 1784 Orechové, Istebník a Žabinec po stránce cirkevnej patrili pod farnosť Trenčín. Boli to malé obce. Podľa úradného cirkevného záznamu z roku 1830 Orechové malo 106 obyvateľov, Horné Orechové 128, Istebník 211 a Žabinec 148 obyvateľov.

Dôvod prečo bol postavený nový kostol v Orechovom a založená nová farnosť bola tá okolnosť, že rieka Váh, ktorá delila Trenčín od filiálok na pravej strane Váhu, občas sa tak nebezpečne rozvodňovala a ohrožovala i poškodzovala drevenný most cez Váh tak, že obyvatelia na pravej strane Váhu nemohli sa zúčastňovať na bohoslužbách vo svojom farskom chráme v Trenčíne.

Na všeobecné naliehanie veriacich z Orechového, Istebníka, Zamaroviec, Zlatoviec i Záblatia bolo Biskupským úradom v Nitre rozhodnuté rozdeliť trenčiansku faru a vytvoriť dve fary, jednu na ľavej strane Váhu a druhú na pravej strane Váhu v Orechovom.

Dňa 27. mája 1781 bol Pavel Juračka, kaplán v kaplnke sv. Anny v Trenčíne, poverený stavbou farského kostola v Orechovom a bol menovaný prvým farárom v Orechovom.

8. júla 1781 počas cirkevných obradov bol položený základný kameň pre stavbu farského kostola a do neho uložená listina tohoto znenia: „Tento prvý kameň položil Andrej Mészáross, farár z Dubnice, z poverenia biskupa na piatu nedeľu po Turiciach 8. júla r. pána 1781 za prítomnosti Pavla Juračku, miestneho farára k úcte sv. Štefana kráľa, za cisára Jozefa II., za panovania pápeža Pia VI., za kardinála a prímasa ostrihomského Jozefa, za Antona de Réva biskupa nitrianského a za župana Jána Baptistu Illesházyho.

Od 8. júla 1781 začalo sa so stavbou kostola. Do Michala boli všetky základy dokončené. Na stavbe sa pokračovalo od mája do novembra 1782 a v priebehu roku 1783. Roku 1784

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

bol farský chrám dokončený a dňa 20. augusta r. 1784 Jánom Pinkom, dekanom posvätený a odovzdaný do užívania.

Od postavenia chrámu a zriadenia novej farnosti v Orechovom až do dnešnej doby spravovalo farnosť 20 duchovných:

1. Pavel Juračka, 1781—1791,
2. Karol Kerekeš, 1791—1801,
3. Ján Gerznárik, 1081—1805,
4. Jozef Mésaroš, 1085—1806,
5. Samuel Andrejkovič, 1806—1841,
6. Ján Škrovánek, 1841—1852,
7. Pavel Šumichrast, 1852—1868,
8. Ján Klüch, 1868,
9. Ján Rakovský, 1868—1893,
10. Štefan Učnay, 1893—1894,
11. Ignác Diera, 1894—1895,
12. Karol Baroš, 1895—1899,
13. Dezider Breštenský, 1899,
14. Štefan Bučko, 1899—1934,
15. Jozef Hamaj, 1934—1935,
16. Justín Vršanský, 1935—1941,
17. František Rybárik, 1941—1951,
18. Elemír Filo, 1951,
19. Ondrej Vršanský, 1951,
20. František Spevár, od roku 1952 spravuje farnosť Orechové až dodnes.

Farský úrad Orechové má zachované matriky od roku 1827. V týchto sú zaregistrované najdôležitejšie údaje jednotlivých občanov a to narodenie, krst, ich najdôležitejšia udalosť v živote, sobáš a konečne dátum ich poslednej cesty na večný odpočinok a vek, ktorý každý dožil. Už najstaršie ročníky týchto matrík registrujú mená, ktoré sa v jadre vyskytujú dodnes a preto rodiny nesúce tieto mená, môžeme pokladať za starousadlíkov spomenutých troch bývalých samostatných obcí, ktoré sú dnes spojené v jednu obec. Táto však dozrieva k tomu, že v krátkej budúcnosti bude pripojená k Trenčínu.

Pre zaujímavosť niekoľko mien z najstarších matričných záznamov. Najstaršie meno je Juliana Kuviková, narodená v r. 1733, zomiera 95 ročná v Žabinci v roku 1828. Najstaršie mená z obce Istebník: Habánek, Beňo, Stareček, Slovák, Novotný, Zemek, Kotlárik, Jánsky, Skrúcaný, Kvasnička, Bielik, Mrákava a Pitvorec. Z Orechového: Ondrášek, Blaško, Slobodník, Šišovský, Kováčik, Bielik a Lehocký. Žabinec: Korienek, Minárik, Vašek a Kuvik.

MRAMOROVÝ OLTÁR

Najcennejšou umeleckou a kultúrnou pamiatkou vo farskom chráme v Orechovom je prekrásny impozantný mramorový oltár, postavený v rokoch 1964 a 1965. Mramorový oltár vysoký 9 a pol metra dal vyhotoviť z kararského a iných zahraničných mramorov bývalý majiteľ Ostravsko-karvinnských uhoľných baní gróf Larisch pre svoj zámocký chrám v Karvinnej. Keď jeho majetok bol poštátnený, začalo sa dolovať úhlie na okolí kostola. To malo za následok, že vplyvom klesania pôdy boli ohrozené budovy a medzi nimi i kostol, v ktorom sa nachádzal mramorový oltár, ktorého váha samotného mramoru prevyšuje štyridsaťtisíc kilogramov. Ľudia sa museli z domov vysťahovať a domy boli rozobrané. Podobný osud stihol i kostol, ktory bol najprv uzavretý lebo dostával značné trhliny a neskoršie bol tiež rozobratý. Oltár, keďže išlo o vysokú umeleckú a a kultúrnu pamiatku, bol v sume cez 150 tisíc korún rozobratý a darovaný pre farský kostol v Jablunkove. Kostol v Jablunkove, v ktorom mal byť už dovezený mramorový oltár postavený, bol nižší ako samotný oltár a pre-

Starý oltár z konca 18. stor. Pre schátralosť odstránený

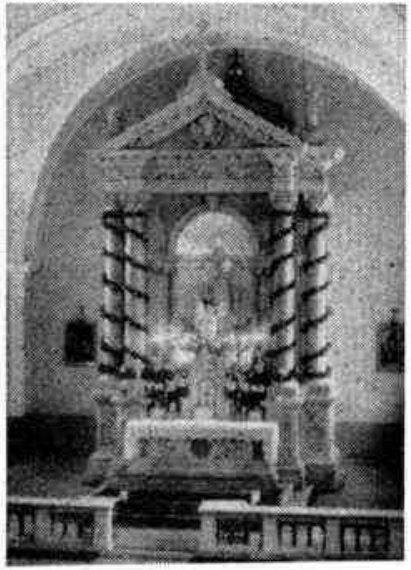

Nový mramorový oltár postavený v roku 1965

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

to nemohol byť postavený v Jablunkove. O oltár prejavili záujem viaceré fary v Sliezsku, na Morave i viaceré fary na Slovensku. O oltár prejavilo záujem i Orechové. Viac ako tridsať rokov, počnúc Jozefom Hamajom, správcom fary v Orechovom, sa vážne rozmýšľalo nahradiť malý drevenný oltár, novým oltárom. Drevenný hlavný oltár bol už schátralý najmä v dolnej časti tak, že hrozilo, že sa rozpadne. Po vynaložení maximálneho úsilia zo strany farského úradu u nadriadených úradov bolo dosiahnuté, že mramorový oltár prechádza do vlastníctva Farského úradu v Orechovom. Odborníkmi bol ohodnotený na sumu presahujúcu jeden milión korún.

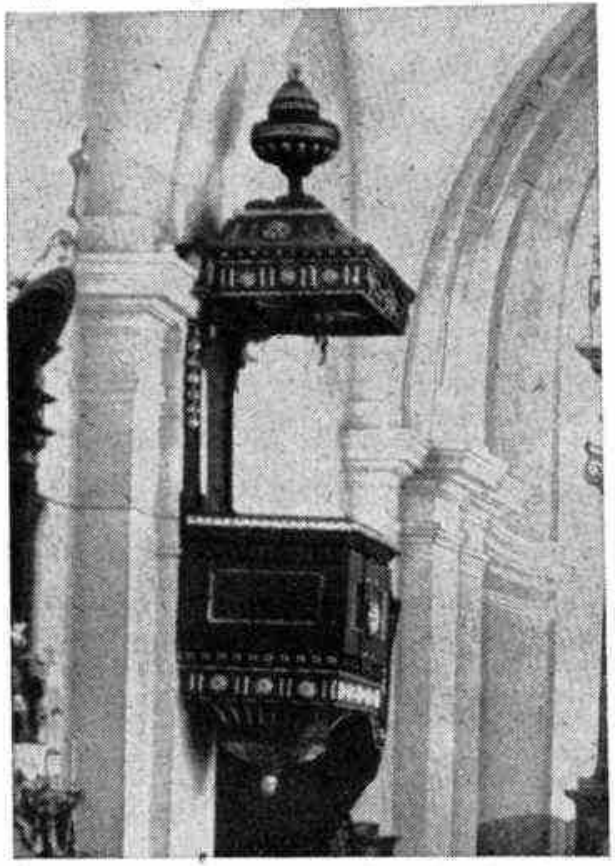

ORECHOVÉ — kazateľnica v r. kat. farskom kostole z konca 18. stor.

Mramorový oltár je renezančný, vytvorený je talianskými umelcami. Samotný oltár je vyzdobený štyrmi voľne stojacimi mohutnými stĺpami. Každý volne stojaci stĺp i ostatné stĺpy sú zakončené korintskou hlavicou. Uprostred medzi stĺpami nachádza sa polkruhovitá kaplnka, v ktorej je nadživotnej veľkosti socha svätca. Socha stojí na podstavci, do ktorého miestnym duchovným bola vložená železná kazeta. V kazete v nepremokavom obale nachádza sa Pamätná kniha, v ktorej sú zachytené najstaršie dejiny farnosti, ďalej popis stavby oltára. K pamätnej knihe sú pripojené všetky noviny denníky i týždenníky, ktoré vyšli ku dňu, kedy bola pamätná kniha uložená pod sochu. Do kazety boli uložené kovové a niektoré papierové peniaze, ktoré boli práve v platnosti i peniaze, ktoré sa podarilo zadovážiť a ktoré platili na území Československej republiky od roku 1918—1938 a niektoré peniaze, ktoré platili na území Slovenského štátu. Priestor nad kaplnkou je zakončený kopulou. Nad hlavicami stĺpov nachádza sa preklad, bohato zdobený korintským architrávom. Na architráve nachádza sa trojuholníkový tympanon, uprostred s výzdobou hlavy anjela. Oltár je zakončený krížom. Po každej strane kríža je orodujúci anjel z kararského mramoru.

Náročnú stavbu mramorového oltára viedol ing. architekt Tadeáš Uher, pôvodom Poliak. Pri stavbe sa vystriedalo celkom 129 dobrovoľných pracovníkov, z toho 110 mužov a 19 žien.

Stavba mramorového oltára bola dokončená v apríli r. 1965. Na Veľkonočnú nedeľu dňa 18. apríla 1965, bola na ňom slúžená prvá sv. omša. Posvätenie oltára previedol dňa 23. októbra 1966 Dr. Eduard Nécsey, biskup z Nitry.

Postavenie farského kostola a školy v Orechovom, pozdvihlo Orechové nad ostatné súsedné obce. Zaujímavý je i vzrast počtu obyvateľov. Podľa úradných záznamov r. 1830 Orechové, Istebník a Žabinec mali spolu 539 obyvateľov, roku 1942 už 1 594 a na konci roka 1968 bolo 2 086 obyvateľov, znamená to, že za dobu 138 rokov počet obyvateľstva stúpol o tri a pol krát. Vzrast počtu obyvateľov v Orechovom a v Istebníku spôsobil, že sme sa dostali do bezprostrednej blízkosti mesta Trenčína, ktorý sa rozkladá na oboch brehoch Váhu. Mesto Trenčín predpokladá, že v krátkej budúcnosti Orechové a Istebník budú pripojené a zlúčené s Trenčínom, ktorý bude mať potom 36 000 obyvateľov a stane sa popredným mestom medzi najväčšími na Slovensku.

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014

POUŽITÉ PRAMENE:

1. Okresných štátnym múzeom poskytnuté informácie prostredníctvom p. profesova Štefana Pozdišovského.
2. Magyarország tötténelmi földrajza a Hunyadiak korában IV. zväzok Trencsén vármegye. Napísal Fekete Nagy Antal z poverenia Maďarskej akadémie vied a dejepisnej komisie.
3. Vlastivedný obzor ročník 1966 „Múzeum a hrad Trenčín". Článok Alexandra Zrebeného: Príjmy mesta Trenčína v druhej polovici ZVI. a začiatkom XVII. storočia.
4. Ercé: Slovenská krv, lexikonické dielo.
5. František Hrušovský: Obrázkové Slovenské dejiny.
6. F. Kulhánek: Ľudové dejiny československé z roku 1920.
7. Jozef Branecký: Čo si máme pozrieť v Trenčíne. Krátke dejiny Trenčína a hradu (179—1949) z roku 1949.
8. Ján Kováčik: Trenčín Vás zve (z roku 1935).
9. Lajos Pázmany: Vágvögyi kalauz z roku 1914.
10. Tolmai világtorténelme (Talnaiho svetové dejiny).
11. Pozemková kniha obce Žabinec z roku 1868.
12. Kronika obce Orechové.
13. Opisy matrík zomrelých r. kat. farskom úrade v Orechovom z r. 1966.
14. Informácie poskytnuté najstaršími občanmi: Jánom Kotlárikom Mišových, Jozefom Ondrkálom, Jánom Zemekom č. 2 a Jánom Kotlárikom Skrúcaným.

Vydal Miestny národný výbor a Osvetová beseda v Zavaží pri príležitosti osláv 700 výročia vzniku obce Istebník a 560 výročia vzniku Orechového.
Tlač povolená ONV - odbor kultúry a vzdelania v Trenčíne pod č. 502/1969.
Spracoval Ján Minárech, Zavažie.
Fotografie vdp František Spevár, Zavažie.
Náklad 700 kusov.

Digitalizácia Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014